

In dit nummer

28

Het project Bijzondere
Broedvogels Vlaanderen

De nieuwe Europese
broedvogelatlas EBBA2

Broedvogels van de Polder
Kruibeke-Bazel-Rupelmonde

Grote zilverreigers in opmars

Woudaapje (Yves Adams / Vilda)

In samenwerking met

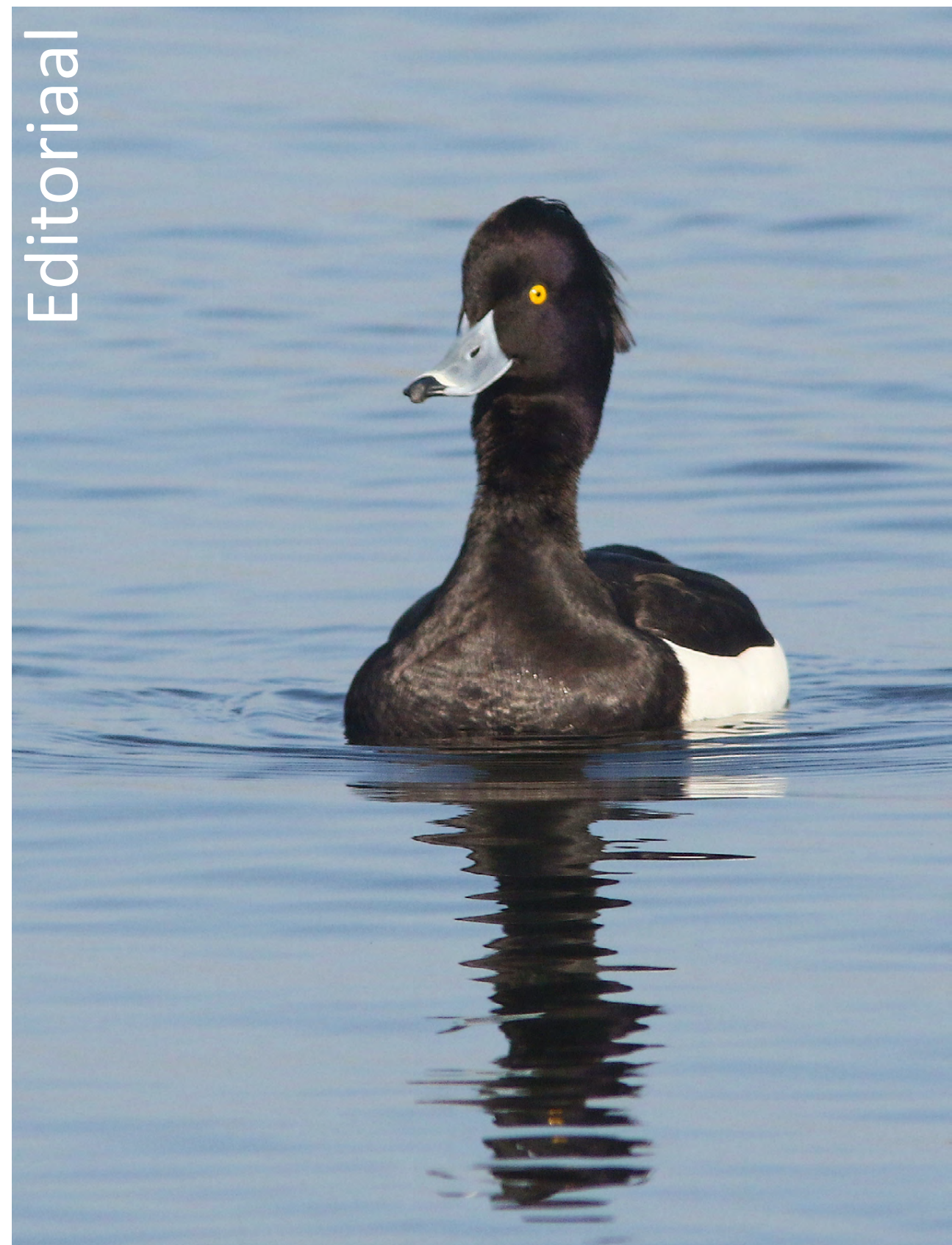
natuurpunt
Studie

Het broedseizoen is momenteel volop aan de gang. Voor veel vogelkijkers is dit een spannende periode van het jaar. Zullen er dit jaar onder de broedvogels bepaalde verrassingen opduiken? Hoe zullen bepaalde soorten reageren op de heersende weeromstandigheden? Zullen trends van vorige jaren bevestigd worden? Zullen gerealiseerde beheermaatregelen het gewenste resultaat opleveren? Het zijn allemaal vragen die alleen goed kunnen beantwoord worden door het verrichten van tellingen en inventarisaties. Als dit gebeurt op een gestandaardiseerde wijze en binnen het kader van langlopende projecten, dan wordt nog eens een extra meerwaarde gecreëerd. Er zijn inmiddels heel wat mogelijkheden voor vrijwilligers om mee te werken aan broedvogelprojecten. In een vorige nieuwsbrief kwam het ABV-project 'Algemene Broedvogels Vlaanderen' ruimschoots aan bod, maar er is ook het BBV-project dat zich richt op de zeldzamere en schaarse soorten. In dit nummer worden de belangrijkste onderdelen van dit langlopende monitoringproject nog eens toegelicht, met vooral aandacht voor een aantal wijzigingen die onlangs werden doorgevoerd (o.a. wat betreft de soortenlijst). De tweede bijdrage over de Europese broedvogelatlas EBBA2 toont aan dat de Vlaamse broedvogelgegevens ook volop hun weg vinden naar een hoger niveau. Zo zorgen we er samen met jullie voor dat Vlaanderen zeker geen witte vlek wordt op de verspreidingskaarten die in de nieuwe atlas zullen verschijnen.

Als we kijken naar het aantal ingevoerde waarnemingen op waarnemingen.be, dan kunnen we niet anders dan concluderen dat vogels kijken nooit zo populair is geweest als nu. Nooit eerder was zo'n schat aan informatie beschikbaar over de verspreiding van vogels in Vlaanderen. De waarde van de vele (losse) waarnemingen kan evenwel nog aanzienlijk verhoogd worden door bij het invoeren een specifieke broedvogelcode toe te voegen indien er sprake is van een (potentieel) broedgeval. Zeker doen! Of waarom niet nog een stap verder gaan en eens een gestandaardiseerde broedvogelkartering uitvoeren in een bepaald gebied. Daarvoor is nu ook de handige online toepassing 'Avimap' beschikbaar voor de invoer en clustering van inventarisatiegegevens. Ook daarover kun je meer lezen verderop in deze nieuwsbrief. Eén ding is zeker: geen enkele vogelkijker hoeft zich te vervelen in het broedvogelseizoen...

Editoriaal

Project Bijzondere Broedvogels Vlaanderen (BBV)

Nieuwe cijfers + vooruitblik op de toekomst

Glenn Vermeersch [glenn.vermeersch@inbo.be], Anny Anselin, Koen Devos en Gerald Driessens [gerald.driessens@natuurpunt.be]

Watersnip - Glenn Vermeersch

Het BBV-project is stilaan één van de langst lopende projecten rond vogelmonitoring in Vlaanderen. Het werd opgestart in 1994 door het toenmalige Instituut voor Natuurbehoud (IN, nu INBO), in nauwe samenwerking met de inmiddels opgeheven Vlaamse Avifauna Commissie (Vlavico). Het project kon van bij de start rekenen op de enthousiaste medewerking van een groot aantal vrijwillige medewerkers. Onder die vrijwilligers bevinden zich ook nog eens enkele 'super-vrijwilligers' die er als regionaal coördinator voor zorgen dat de vele gegevens worden gecontroleerd en gebundeld voor ze worden ingevoerd.

De oorspronkelijke doelstelling van het BBV-project was om jaarlijks, op basis van de methode van uitgebreide territoriumkartering, gedetailleerde aantalsschattingen te leveren van alle zeldzame (<250 broedparen), kolonievormende en niet-inheemse broedvogelsoorten in Vlaanderen. Dat is een behoorlijk ambitieuze doelstelling waarvoor een erg grote inspanning dient geleverd te worden door de veldmedewerkers.

De voorbije 20 jaar is er veel veranderd. Er kwamen tal van nieuwe telprojecten bij, de gegevensinvoer verloopt nu bijna uitsluitend digitaal/online en ook de lijst van soorten die onder het BBV-project vallen verandert voortdurend. Bovendien is inmiddels ook de organisatie van het project gewijzigd als gevolg van een steeds nauwere samenwerking tussen INBO en Natuurpunt. Daarbij neemt Natuurpunt vanaf dit jaar de online data-verzameling (o.a. via waarnemingen.be) en coördinatie van het vrijwilligersnetwerk op zich.

In deze bijdrage schetsen we een recente stand van zaken:

- Welke soorten dienen geteld te worden in het kader van BBV?
- Hoe wordt het telwerk georganiseerd?
- Hoe verloopt de gegevensinvoer?
- Wat gebeurt er met de ingevoerde data?

Uiteraard worden ook enkele resultaten van het project gepresenteerd en blikken we reeds vooruit op een geplande publicatie die gegevens van zowel het ABV-project (Algemene Broedvogelmonitoring Vlaanderen) als het BBV-project zal combineren.

Soortenlijst

In Tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de soorten die vanaf 2017 nog dienen geteld te worden in het kader van het BBV-project. Wat meteen opvalt is dat vrijwel alle niet-inheemse soorten uit deze lijst zijn verdwenen. De verklaring hiervoor is enerzijds dat verschillende van deze zogenaamde exoten ondertussen zo talrijk zijn geworden dat hun evolutie kan opgevolgd worden door de ABV-tellingen (bv. nijlgans en Canadese gans). Anderzijds is het verwijderen van de exoten uit de lijst ook nodig om de gevraagde (hoge) inventarisatie-inspanningen voor de vrijwilligers haalbaar te houden én zoveel mogelijk toe te spitsen op de inheemse soorten die een hoge beleidsrelevantie hebben omwille van hun voorkomen op de nieuwe Rode Lijst (Devos et al. 2016) of de Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn. Alle koloniebroeders en zeldzame broedvogels werden aldus behouden. In die laatste categorie treden echter geregeld wijzigingen op. Nieuwe soorten broedvogels voor Vlaanderen komen er automatisch op terecht terwijl soorten die momenteel (ruim) meer dan 250 broedparen tellen (mogelijk tijdelijk) verwijderd zijn.

Tabel 1. De aangepaste BBV-soortenlijst. Alle soorten in deze lijst dienen vanaf 2017 prioritair geteld te worden in het kader van het BBV-project.

Aangepaste BBV-soortenlijst	
Geoorde fuut	<i>Podiceps nigricollis</i>
Aalscholver	<i>Phalacrocorax carbo</i>
Roerdomp	<i>Botaurus stellaris</i>
Woudaap	<i>Ixobrychus minutus</i>
Kwak	<i>Nycticorax nycticorax</i>
Koereiger	<i>Bubulcus ibis</i>
Kleine zilverreiger	<i>Egretta garzetta</i>
Blaauwe reiger	<i>Ardeae cinerea</i>
Zwarte ooievaar	<i>Ciconia nigra</i>
Ooievaar	<i>Ciconia ciconia</i>
Lepelaar	<i>Platalea leucorodia</i>
Smient	<i>Anas penelope</i>
Pijlstaart	<i>Anas acuta</i>
Witooievaar	<i>Aythya niroca</i>
Krooneend	<i>Netta rufina</i>
Zwarte wouw	<i>Milvus migrans</i>
Rode wouw	<i>Milvus milvus</i>
Bruine kiekendief	<i>Circus aeruginosus</i>
Blaauwe kiekendief	<i>Circus cyaneus</i>
Grauwe kiekendief	<i>Circus pygargus</i>
Slechtvalk	<i>Falco peregrinus</i>
Kwartel	<i>Coturnix coturnix</i>
Porseleinhoen	<i>Porzana porzana</i>
Klein waterhoen	<i>Porzana parva</i>
Kleinst waterhoen	<i>Porzana pusilla</i>
Kwartelkoning	<i>Crex crex</i>
Steltkluut	<i>Himantopus himantopus</i>
Kluut	<i>Recurvirostra avosetta</i>
Kleine plevier	<i>Charadrius dubius</i>
Bontbekplevier	<i>Charadrius hiaticula</i>
Strandplevier	<i>Charadrius alexandrinus</i>
Kemphaan	<i>Philomachus pugnax</i>
Watersnip	<i>Gallinago gallinago</i>
Oeverloper	<i>Actitis hypoleucos</i>
Zwartkopmeeuw	<i>Larus melanocephalus</i>

Tabel 1. Vervolg

Aangepaste BBV-soortenlijst	
Kokmeeuw	<i>Larus ridibundus</i>
Stormmeeuw	<i>Larus canus</i>
Kleine mantelmeeuw	<i>Larus fuscus</i>
Zilvermeeuw	<i>Larus argentatus</i>
Geelpootmeeuw	<i>Larus michahellis</i>
Grote stern	<i>Sterna sandvicensis</i>
Visdief	<i>Sterna hirundo</i>
Dwergstern	<i>Sterna albifrons</i>
Dougall's Stern	<i>Sterna dougalli</i>
Witwangstern	<i>Chlidonias hybridus</i>
Oehoe	<i>Bubo bubo</i>
Velduil	<i>Asio flammeus</i>
Bijeneter	<i>Merops apiaster</i>
Hop	<i>Upupa epops</i>
Draaihals	<i>Jynx torquilla</i>
Kuifleeuwerik	<i>Galerida cristata</i>
Oeverzwaluw	<i>Riparia riparia</i>
Engelse gele kwikstaart	<i>Motacilla flava flavissima</i>
Rouwkwikstaart	<i>Motacilla alba yarelli</i>
Paapje	<i>Saxicola rubetra</i>
Tapuit	<i>Oenanthe oenanthe</i>
Cetti's zanger	<i>Cettia cetti</i>
Graszanger	<i>Cisticola juncidis</i>
Krekelzanger	<i>Locustella fluviatilis</i>
Snor	<i>Locustella luscinioides</i>
Grote karekiet	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>
Orpheusspotvogel	<i>Hippolais polyglotta</i>
Baardmannetje	<i>Panurus biarmicus</i>
Taigaboomkruiper	<i>Certhia familiaris</i>
Buidelmees	<i>Remiz pendulinus</i>
Grauwe klauwier	<i>Lanius collurio</i>
Klapekster	<i>Lanius excubitor</i>
Roek	<i>Corvus frugilegus</i>
Roodmus	<i>Carpodacus erythrinus</i>
Ortolaan	<i>Emberiza hortulana</i>
Grauwe gors	<i>Emberiza calandra</i>

Bijkomende meetnetten nodig

Een behoorlijk aantal soorten wordt momenteel noch door het ABV-project, noch door het BBV-project opgepikt. Dat betekent dat we voor die soorten geen betrouwbare aantalsevoluties of trends kunnen bepalen voor Vlaanderen. Nochtans wordt dat o.a. in het kader van de Europese Vogelrichtlijn wel verwacht van elke lidstaat. Er wordt momenteel dan ook gewerkt aan het opzetten van bijkomende meetnetten die ons in staat moeten stellen om ook voor die soorten in de toekomst meer betrouwbare, statistisch onderbouwde, uitspraken te kunnen doen.

We kunnen die soorten ruwweg onderverdelen in de volgende groepen:

- Aan open water gebonden soorten (bv. fuut, dodaars, tafeleend, kuifeend...)
- Broedvogels van rivieren, beken en kanalen (bv. ijsvogel, grote gele kwikstaart...)
- Weidevogels (bv. zomertaling, slobend, tureluur, grutto, wulp...)
- Schemer- en nachtactieve broedvogels (bv. houtsnip, bosuil, ransuil, nachtzwaluw...)
- Schaarse, moeilijk te inventariseren bosvogels (bv. havik, wespandief, zwarte specht, vuurgoudhaantje, kruisbek, goudvink,...)

Voor al deze soortengroepen kan wellicht ook het snel toenemend aantal gegevens dat wordt verzameld via Avimap (www.avimap.be) en/of www.waarnemingen.be aangewend worden om, tenminste lokaal, de evoluties van de verschillende soorten te duiden. Het is duidelijk dat er nog heel wat voorbereidend werk aan de winkel is (opstellen van meetnet-protocols, analyses van de avimap- en waarnemingen.be data enz...), maar in een volgend nummer van Vogelnieuws volgt hierover zeker al wat meer concrete informatie.

Organisatie van het veldwerk

Net zoals voor het ABV-project wordt ook voor BBV een samenwerking aangegaan tussen INBO en Natuurpunt. Concreet betekent dit dat de Natuurpunt-coördinator (Gerald Driessens) zorgt voor de organisatie van het terreinwerk en het beantwoorden van vragen uit het veld terwijl INBO instaat voor de rapportering. Het systeem van regionale coördinatoren blijft gehandhaafd want zij zijn als geen ander in staat om de gegevens die per regio worden ingevoerd te controleren en om eventuele extra informatie bij de individuele waarnemers op te vragen.

Online gegevensinvoer

Sinds de start van het BBV-project in 1994 wordt de methode van uitgebreide territoriumkartering gevolgd (voor de meest recente handleiding, zie Van Dijk & Boele 2011). Net zoals bij alle andere telprojecten en vogelmeetnetten verliep de gegevensverzameling in de loop der jaren steeds meer digitaal en momenteel worden bijna alle data online ingevoerd. BBV-data kunnen op 2 manieren online worden ingevoerd: ofwel per gebied via www.avimap.be ofwel als losse waarnemingen via www.waarnemingen.be.

a. Invoer via Avimap

Avimap is een online toepassing speciaal ontwikkeld voor de invoer en clustering van broedvogelkarteringen. Het is dé tool bij uitstek voor vrijwilligers en professionals die duidelijk afgelijnde gebieden op een gestandaardiseerde manier willen inventariseren. Het programma is erg gebruiksvriendelijk en heeft als grote voordeel dat alle territoria op precies dezelfde wijze, d.w.z. volgens de methode beschreven in Van Dijk & Boele (2011), worden bepaald. Iedereen kan Avimap gebruiken, maar controleer eerst of het gebied dat je wenst te tellen al niet eerder werd geclaimd. In dat geval kan je altijd nog meedraaien in het geplande terreinwerk, maar dien je uiteraard te overleggen met de andere tellers. Net als bij andere projecten worden de verzamelde data steeds waardevoller indien ze jaarlijks of meerjaarlijks herhaald worden. Het doel van BBV blijft immers om jaarlijks een uitspraak te kunnen doen over de aantalswijzigingen van de hierboven aangehaalde groep soorten.

Indien je meer info wenst over telgebieden, terreinwerk en verdere organisatie kan je steeds contact opnemen met avimap@natuurpunt.be.

b. Invoer via waarnemingen.be

Waarnemingen.be is op korte tijd bijzonder populair geworden en biedt eveneens mogelijkheden om BBV-data te verzamelen. In een poging om nog meer uit de data te halen zal bij het invoeren van een BBV-soort binnen de voor die soort geldende datumgrenzen (zoals vermeld in Van Dijk & Boele, 2011) een pop-up verschijnen met de vraag om de soort niet als 'ter plaatse' in te voeren, maar om er een broedcode aan toe te voegen zoals in het overzicht in de onderstaande tabel. Gegevens van zeldzame broedvogels dienen om allerlei redenen vaak afgeschermd te worden van het publiek. In sommige gevallen is de kans op verstoring van een broedgeval immers reëel. In waarnemingen.be worden sommige soorten automatisch 'vervaagd', maar ook voor andere soorten kan je al dan niet beslissen om een vervaging toe te passen. Bij het schrijven van de broedvogelrapporten zal steeds contact worden opgenomen met de waarnemer en bepalen we in onderling overleg hoe de locatie zal worden omschreven.

Porseleinhoen - Glenn Vermeersch

Correct gebruik van broedcodes in waarnemingen.be

Broed-code	In waarnemingen.be	Omschrijving broedcode
1	Adult in broedbiotoop	Waarneming van een volwassen individu in de (SOVON) broedperiode in potentieel broedbiotoop, zonder aanwijzing omtrent broeden.
2	Baltsend/zingend	Waarneming van een zingend of baltsend individu in de broedperiode in geschikt broedbiotoop. Ook territoriaal gedrag tegenover soortgenoten of andere soorten.
3	Paar in broedbiotoop	Waarneming van een paar in geschikt broedbiotoop in de broedperiode.
4	Baltsend paar (ook paring)	Baltsend paar (ook paring) in geschikt broedbiotoop in de broedperiode. Het voeren van een wijfje door het mannetje wordt ook met deze code (4) aangegeven.
5	Waarschijnlijke nestplaats	Bezoek van een vogel aan een waarschijnlijke nestplaats, zoals een Huismus die onder de dakpannen kruipt.
6	Alarmerend	Angstkreten of ander alarmerend gedrag dat wijst op de aanwezigheid van nest of jongen. Houd er rekening mee dat alarmeren lang niet altijd duidt op een broedgeval; veel vogels alarmeren ook wanneer ze niet broeden. Let er daarom speciaal op of de vogel aan een bepaalde plaats is gebonden.
7	Vogel met broedvlek	Vogel toont broedvlek op de buik (niet altijd een zekere aanwijzing voor een broedgeval ter plaatse).
8	Nestbouw	Transport van nestmateriaal.
9	Afleidingsgedrag	De vogel doet alsof hij verlamd of gewond is en lokt de waarnemer weg van het nest. Komt vooral voor bij soorten die in open terrein broeden zoals eenden, steltlopers en een enkele zangvogels, zoals Rietgors.
10	Recent gebruikt nest	Een nest met eierschalen uit het huidige broedseizoen. Bij twijfel dat het een ouder nest is, niet gebruiken.
11	Pas uitgevlogen/donsjongen	Pas uitgevlogen jongen van nestblijvers of uitgelopen nestvlinders. Deze code moet uiterst zorgvuldig worden gehanteerd. Soorten als sterns, meeuwen, zwaluwen, Roek, Spreeuw, Kruisbek, Sijs en Kleine Barmsijs kunnen met hun vliegvlugge jongen grote afstanden afleggen. De jongen worden dan soms nog door de ouders gevoerd. Let daarom uitsluitend op jongen die niet of nauwelijks kunnen vliegen.
12	Bezet nest	Gebruikt nest met ongekende inhoud. Bezoek door ouders aan nest waarvan de inhoud niet kan worden vastgesteld, of waarneming van broedende vogel. Deze code is onder meer bedoeld voor koloniebroeders zoals Roek en Oeverzwaluw.
13	Transport voedsel of ontlasting	Transport van ontlastingspakketjes van of voedsel voor de jongen is voor de meeste zangvogels een bruikbare code. Bedenk echter dat meeuwen, roofvogels en sommige andere soorten hun jongen nog lang na het uitvliegen voeren (zie ook code 12) terwijl sterns en IJsvogel soms lange voedselvluchten maken, en dus best met voedsel buiten het broedgebied kunnen worden waargenomen. Het voeren van een wijfje door het mannetje moet met code 4 worden aangegeven.
14	Bezet nest met eieren	
15	Bezet nest met eieren	Nest met jongen gezien, of de jongen in het nest gehoord.

Vaak is niet helemaal duidelijk of bij een broedvogelwaarneming het aantal paren of exemplaren dient ingegeven te worden. Soms geven waarnemers bij het zien van een broedpaar (bv. met voedsel) de broedcode in met aantal 1, omdat het over één broedgeval gaat, zoals het gebeurt bij territoriumkartering dus. In waarnemingen.be is het echter de bedoeling dat je in het vak 'Aantal' steeds het aantal exemplaren invoert (in geval van een koppel dus 2), de broedcode staat daar los van. Voor broedkolonies maak je best gebruik van één van de drie nestcodes ('Recent gebruikt nest', 'Nest met eieren' of 'Nest met jongen'), hier slaat het aantal wél op de nesten en niet op de vogels. Kan je wel de bezette nesten tellen maar slaag je er niet in om het aantal adulte vogels te tellen (bv. door aan- en afvliegen), geef dan de nodige informatie in het vak 'Toelichtingen', zodat dit kan meegenomen worden in de analyse. De regel is dat je de hoogste broedcode selecteert die past op de door jouw waargenomen situatie of gedrag.

Veel gegevens in waarnemingen.be zijn zogenaamde 'losse' gegevens, m.a.w. niet verzameld in het kader van een geplande gebiedsinventarisatie zoals dat wel het geval is in Avimap. Gegevens op eenzelfde locatie van eenzelfde soort kunnen door verschillende waarnemers zijn ingevoerd, vaak zelfs op dezelfde datum. Dit soort data zijn daarom niet altijd even makkelijk te interpreteren. Om ook in die grote hoeveelheid gegevens 'orde' te scheppen, wordt momenteel nog bekeken of we, naar analogie met Avimap.be en tevens in samenwerking met Sovon, de ingevoerde waarnemingen kunnen clusteren tot voor het BBV-project bruikbare gegevens over het aantal territoria per soort.

Andere bronnen van BBV-data

a. Regionale publicaties

Binnen sommige regio's bestaat een lange traditie om de verzamelde BBV-data te bundelen in regionale rapporten. Uiteraard zullen ook dergelijke rapporten nu en in de toekomst volop geraadpleegd worden bij de opmaak van de soortengrafieken op niveau Vlaanderen. We willen echter ook deze groepen aanmoedigen om de verzamelde data via de hierboven vermelde online kanalen te gaan invoeren.

b. Project-data INBO

Op het INBO lopen een aantal monitoringprojecten die al vele jaren erg nuttige BBV-gegevens opleveren. Zo worden stern- en meeuwenkolonies aan onze kust én in de havengebieden bijna allemaal door of onder impuls van INBO minutieus geteld. In de Antwerpse Waaslandhaven worden bovendien nog heel wat andere BBV-soorten sinds 2003 door INBO opgevolgd. Al deze gegevens komen uiteindelijk ook in de BBV-rapportage terecht.

c. Project-data externen

Indien er bij externe organisaties (universiteiten, studie bureaus,...) projecten worden opgestart die (al dan niet deels) tot doel hebben broedvogeldata van BBV-soorten te verzamelen, zullen we steeds trachten om de verzamelde gegevens in de rapportage te verwerken.

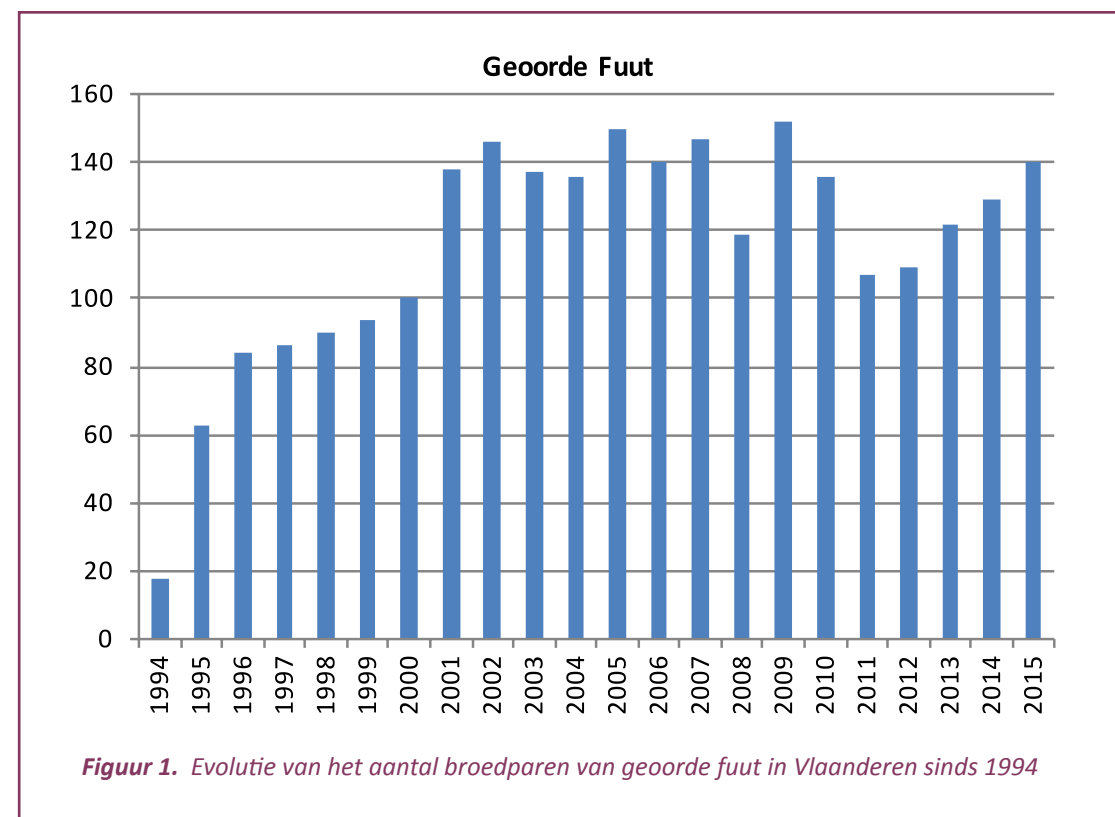
Resultaten

Er wordt momenteel hard gewerkt om nog ontbrekende data uit het verleden op te sporen zodat de tijdsreeksen van een aantal lastig op niveau Vlaanderen te tellen soorten kunnen vervolledigd worden. In afwachting van een uitgebreid broedvogelrapport (voorziene publicatie in 2018) volgen hieronder alvast enkele voorlopige resultaten. Ook hier geldt dat de getoonde aantalsgrafieken nog licht kunnen wijzigen wanneer ons nog nieuwe gegevens bereiken. Voor het bekomen van de jaartotalen werd telkens een bijschatting gemaakt voor niet getelde gebieden en/of kolonies. Dit gebeurde vooral bij blauwe reiger, bij de andere soorten was de telbedekking voor Vlaanderen nagenoeg compleet.

GEOORDE FUUT

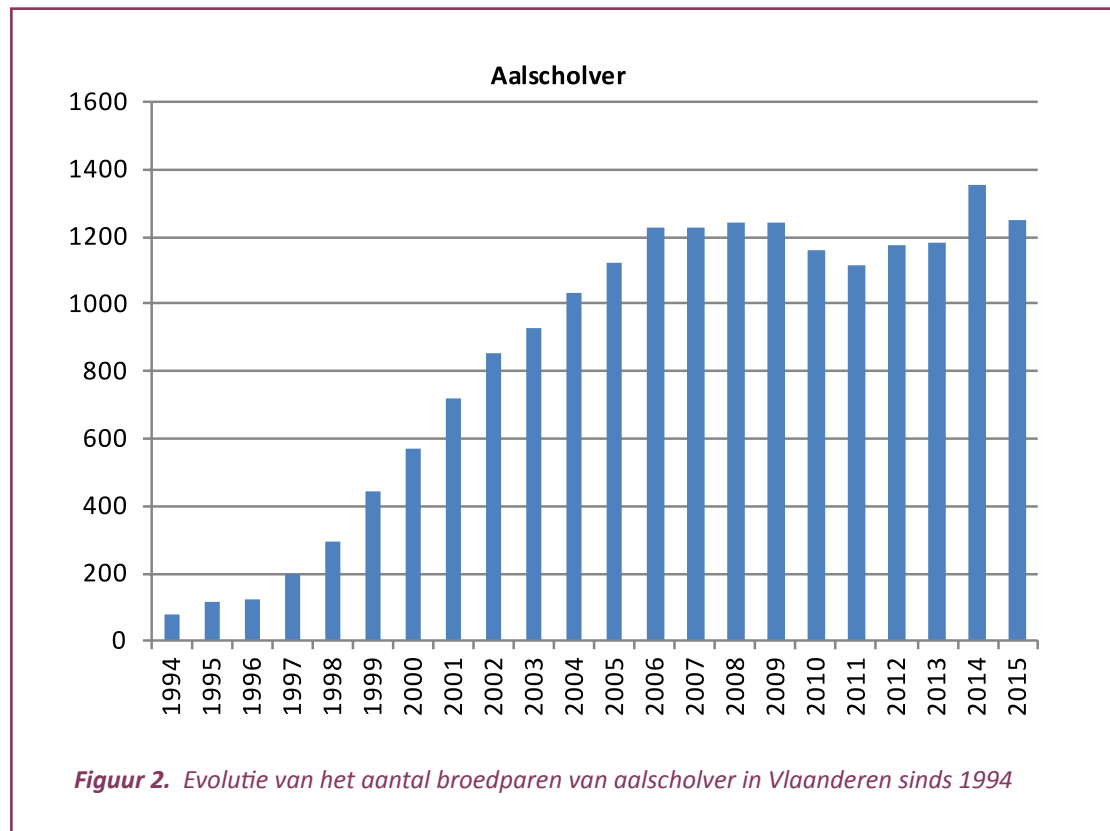
In het eerste decennium na de eeuwwisseling schommelde het aantal broedparen in Vlaanderen rond 140. In 2010 was er een opvallende terugval, maar de aantallen lijken sindsdien weer toe te nemen en in 2015 werden opnieuw 140 paren geteld in Vlaanderen. Overigens doet de getoonde grafiek geen uitspraak over het broedsucces van de individuele paren. Dat blijkt immers in heel wat gebieden erg beperkt te zijn. De grootste concentraties worden aangetroffen in de Waaslandhaven (51 bp in 2015). In Limburg is de geoorde fuut aan een voorzichtig herstel bezig (5 bp in 2011, 29 in 2015). In het Vinne, een belangrijk broedgebied in Oost-Brabant is de situatie onduidelijk. Jaren met hoge aantallen (bv. 51 in 2010) wisselen er af met diepe dalen (2 in 2012) en vaak is het onduidelijk of het om tijdelijk pleisterende vogels dan wel lokale broedparen gaat. In West-Vlaanderen evolueerden de terreinen van de voormalige suikerfabriek in Veurne tot een belangrijk broedgebied (27 bp in 2016).

Geoorde fuut juveniel - Glenn Vermeersch

AALSCHOLVER

Na een eerdere toename is de broedpopulatie van aalscholver al een decennium lang vrij stabiel, met gemiddeld ca. 1200 paren. Er zijn wel grote trendverschillen tussen kolonies. Heel wat van de grotere kolonies in het binnenland lieten de voorbije jaren een afname optekenen, terwijl her en der nog steeds kleine nieuwe broedkolonies ontstaan. Opvallend was de recente vestiging van een grote kolonie in Oostduinkerke (> 300 bezette nesten) waar de Noordzee als belangrijkste voedselgebied fungeert.

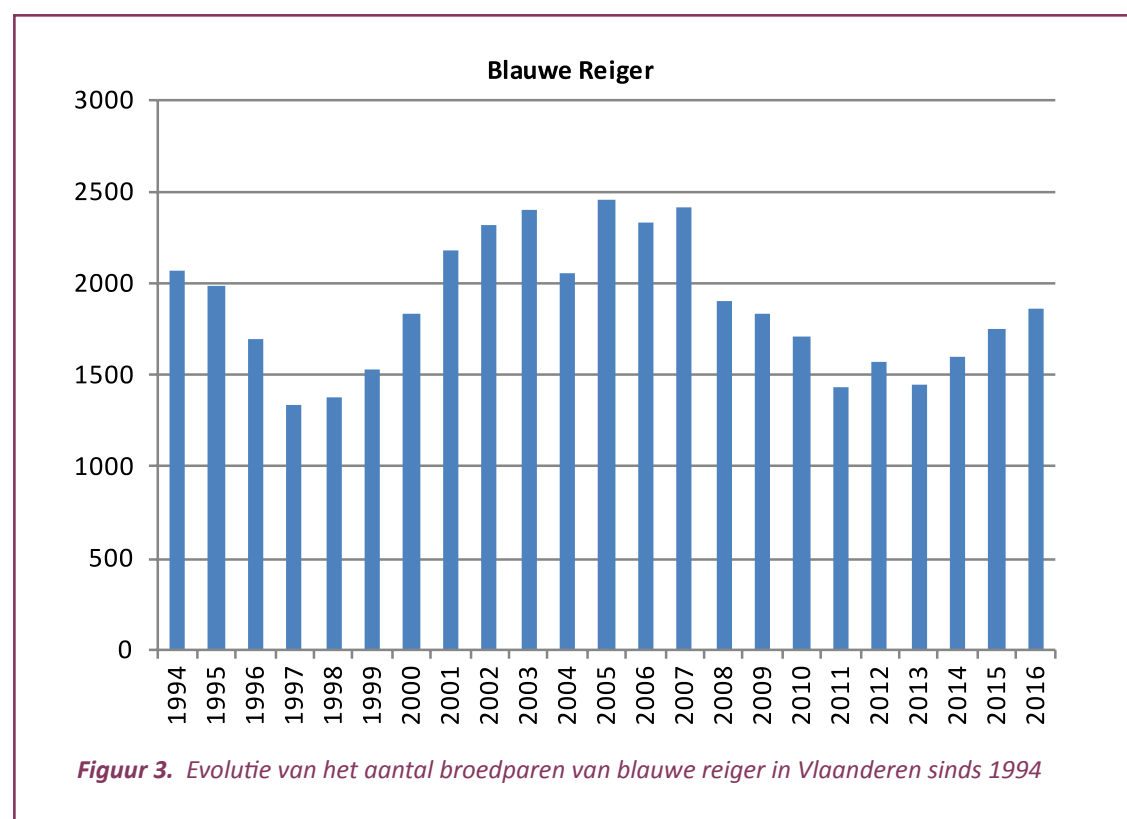
Aalscholver - Yves Adams / Vilda

BLAUWE REIGER

Dit is typisch een soort waarvan de schommelingen in de aantallen het gevolg zijn van de strengheid van de winters voorafgaand aan de tellingen. Het is tevens een soort waarvan de volledigheid van de gegevens wellicht nog kan verbeterd worden. Daarvoor lijkt de online invoer van getelde kolonies (aantal bezette nesten per kolonie) via waarnemingen.be zeker een oplossing te kunnen bieden.

Tijdens en na de inventarisaties voor de atlas van de Vlaamse broedvogels werd een piek van bijna 2500 broedparen bereikt. Onder invloed van een reeks wat strengere winters met telkens minstens één serieuze vorstperiode nam het totaal af tot ca. 1450 paren in 2014. Sindsdien zijn de winters weer heel wat zachter verlopen wat zich vertaalt in langzaam toenemende aantallen op het einde van de tijdsreeks.

STRANDPLEVIER

Het is duidelijk dat we op het punt staan om strandplevier als broedvogel in Vlaanderen te verliezen. Zelfs in traditionele 'bolwerken' als de regio rond Zeebrugge en de Waaslandhaven worden nauwelijks nog territoriale vogels opgemerkt. De trend in Vlaanderen sluit ook nauw aan bij de situatie in Nederland waar de soort afnam van ruim 800 broedparen halverwege de jaren '70 tot minder dan 200 in 2015 (bron www.sovon.nl).

KLUUT

Het gaat tamelijk goed met de kluut in Vlaanderen en dat heeft alles te maken met het succes van de natuurcompensatiegebieden in de Waaslandhaven. De grote meerderheid van de Vlaamse populatie komt in die regio tot broeden. Een belangrijke kanttekening is wel dat het broedsucces van verschillende kolonies in sommige jaren vrijwel nihil is. Meestal is predatie de oorzaak hoewel ook overstroming van de nesten (bv. in het natte voorjaar van 2016) vaak voorkomt. Predatie lijkt vaker voor te komen bij de grotere kolonies terwijl vestigingen van slechts enkele broedparen niet zelden succesvoller zijn. In recente jaren lijken ook de nieuwe natuurinrichtingsgebieden (in het kader van het Sigma-plan) langs de Schelde (oa Langemeersen Petegem, Kalkense Meersen, Scheldebroeken Berlare) in trek bij de kluut hoewel de aantallen er voorlopig erg laag blijven.

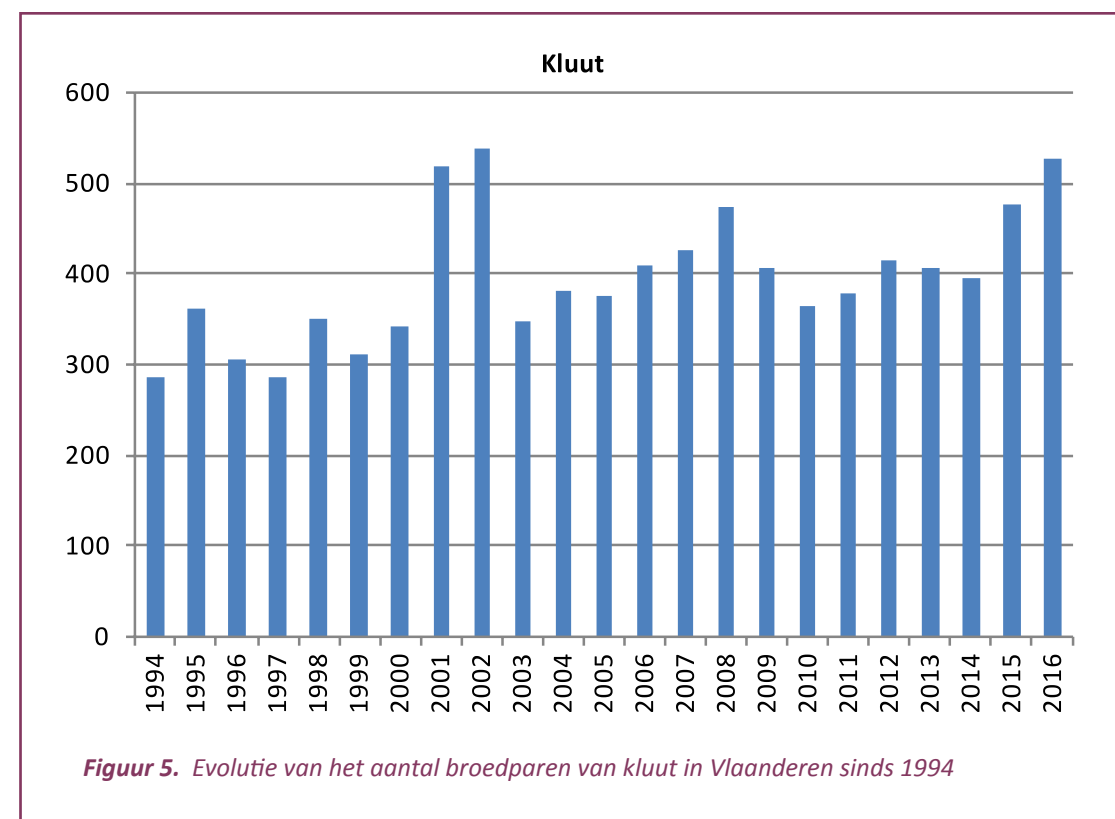
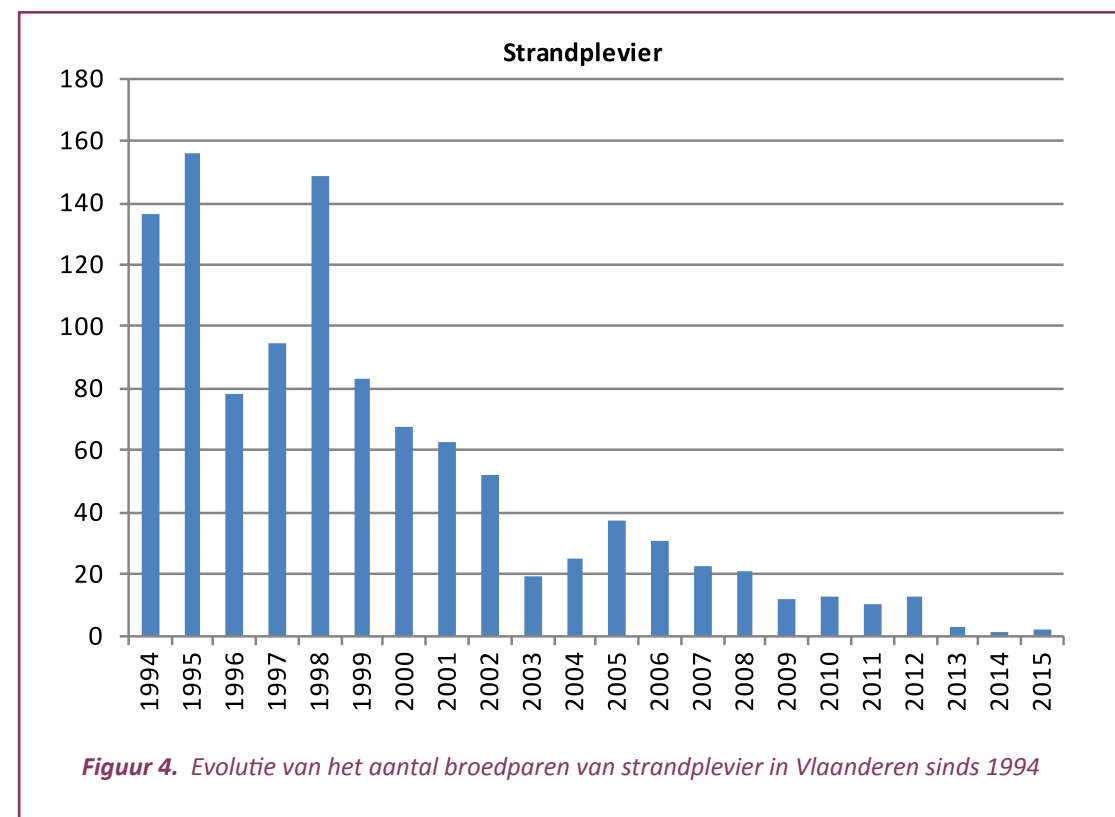
Dankwoord

Zoals steeds is het gepast om af te sluiten met een gemeend woord van dank aan alle vrijwillige waarnemers. Zonder jullie tellingen zijn resultaten als de bovenstaande grafieken niet mogelijk. Ook in het kader van andere meetnetten zoals het ABV-project worden belangeloos vele uren op het terrein geklopt. Met al die data gaan we de komende tijd aan de slag om jullie een zo volledig mogelijk broedvogelrapport te bezorgen!

Referenties

Devos K., A. Anselin, G. Driessens, M. Herremans, T. Onkelinx, G. Spanoghe, E. Stienen, F. T'Jollyn, G. Vermeersch & D. Maes, 2016. De IUCN Rode Lijst van de broedvogels in Vlaanderen (2016). *Natuur.oriolus* 82: 109-122.

van Dijk A.J. & A. Boele, 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

EBBA2: het tweede Europese Broedvogelatlas-project (2013-2017) draait op volle toeren

Anny Anselin [anny.anselin@inbo.be]

In een vorig nummer van Vogelnieuws (2016/25) schreven we dat de volgende rapportering in het kader van de Europese Vogelrichtlijn (om de zes jaar) voorzien is voor 2019, en dat die op nationaal niveau moet gebeuren. We gaven toen ook aan dat het mooi was meegenomen dat we ook kunnen zorgen dat België tijdig gegevens kan leveren voor een ander internationaal project, dat bijna dezelfde periode bestrijkt, namelijk de tweede Europese Broedvogelatlas (2013-2017), kortweg EBBA2.

Het EBBA2-project

Dit nieuwe project wordt gecoördineerd door de *European Bird Census Council* (EBCC), via een stuurgroep die nauw samenwerkt met het Catalaans Instituut voor Ornithologie (ICO) en de Tsjechische Ornithologische Vereniging (CSO). EBBA2 loopt nu al drie jaar en 2017 is het laatste jaar waarin gegevens worden verzameld. We herhalen nog even kort de verschillende doelstellingen van dit ambitieuze project:

- Bepalen van verspreiding en dichtheden van alle Europese broedvogels
- Bepalen van de verandering in verspreiding sinds de eerste broedvogelatlas (gegevens jaren 1980)
- Proberen om van zoveel mogelijk soorten zo gedetailleerd mogelijke verspreidingskaarten te produceren

Bijeneters - Koen Devos

punt zeer vlot en werd de gevraagde informatie binnen de deadline doorgegeven. In Tabel 1 wordt voor de in ons land broedende soorten van de lijst (in 2013-2016), per soort en per hok een overzicht getoond van minimum en maximum aantal broedparen, volledigheid van de gegevens (met categorieën van 1-5), hoogste broedcategoriecode (1-16) en ernaast de drie hoofdbroedcategorieën. Aanvullend moest ook nog bijkomende informatie verschaft worden zoals o.a. de nationale broedstatus van de betreffende soorten, gebruikte inventarisatiemethodes en referentiebronnen. Voor een algemene soort als de merel konden we uiteraard enkel grove schattingen opgeven, maar dat zal voor de meeste andere landen ook wel het geval geweest zijn.

Tabel 1: Format waarin Vlaamse gegevens werden doorgegeven voor het EBBA2-project.

Soortnaam	50x50_hok	Categorie	Minimum aantal broedparen	Maximum aantal broedparen	Volledigheid	Hoogste Broed-zekerheidscode
Aalscholver	31UDS3	Zeker	143	343	4	16
Aalscholver	31UDS4	Zeker	108	125	4	16
Aalscholver	31UER1	Zeker	208	221	5	16
Aalscholver	31UER3	Zeker	94	108	4	16
Aalscholver	31UES1	Zeker	200	216	4	16
Aalscholver	31UES2	Zeker	8	10	4	16
Aalscholver	31UES3	Zeker	236	294	3	16
Aalscholver	31UES4	Zeker	7	17	4	16
Aalscholver	31UFR1	Zeker	24	35	4	16
Aalscholver	31UFS1	Zeker	34	35	4	16
Aalscholver	31UFS2	Zeker	17	36	4	16
Aalscholver	31UFS3	Zeker	109	271	4	16
Aalscholver	31UFS4	Zeker	182	242	4	16
Bijeneter	31UES1	Zeker	1	1	4	16
Bijeneter	31UES2	Zeker	1	1	4	16
Bijeneter	31UFR4	Wschl.	1	1	4	5
Bijeneter	31UFS2	Zeker	1	1	4	16
Bijeneter	31UFS3	Wschl.	1	1	4	9
Blauwe Kiekendief	31UER3	Zeker	1	1	4	13
Blauwe Kiekendief	31UFS2	Mogelijk	1	1	4	3

Soortnaam	50x50_hok	Categorie	Minimum aantal broedparen	Maximum aantal broedparen	Volledigheid	Hoogste Broed-zekerheidscode
Halsbandparkiet	31UER3	Zeker	100	200	4	11
Halsbandparkiet	31UES1	Zeker	5	10	4	16
Halsbandparkiet	31UES2	Zeker	5	10	4	11
Halsbandparkiet	31UES3	Zeker	10	100	3	11
Halsbandparkiet	31UES4	Zeker	1000	2000	4	16
Halsbandparkiet	31UFS1	Zeker	10	100	4	11
Halsbandparkiet	31UFS2	Zeker	500	1000	4	16
Halsbandparkiet	31UFS4	Wschl.	5	10	4	4
Kleinst Waterhoen	31UES3	Mogelijk	0	1	3	1
Kleinst Waterhoen	31UFS2	Mogelijk	1	1	4	2
Kokmeeuw	31UDS3	Zeker	100	300	4	16
Kokmeeuw	31UER1	Zeker	300	500	5	16
Kokmeeuw	31UES1	Zeker	250	300	4	16
Kokmeeuw	31UES2	Zeker	12	12	4	15
Kokmeeuw	31UES3	Zeker	7100	7500	3	16
Kokmeeuw	31UES4	Zeker	10	10	4	15
Kokmeeuw	31UFS1	Zeker	1	9	4	16
Kokmeeuw	31UFS2	Zeker	17	24	4	16
Kokmeeuw	31UFS3	Zeker	270	270	4	16
Kokmeeuw	31UFS4	Zeker	20	35	4	16
Merel	31UDS3	Zeker	1000	9999	4	16
Merel	31UDS4	Zeker	1000	9999	4	16
Merel	31UER1	Zeker	1000	9999	5	16
Merel	31UER3	Zeker	10000	99999	4	16
Merel	31UER4	Zeker	1000	9999	3	16
Merel	31UES1	Zeker	10000	99999	4	16
Merel	31UES2	Zeker	10000	99999	4	16
Merel	31UES3	Zeker	10000	99999	3	16
Merel	31UES4	Zeker	10000	99999	4	16
Merel	31UET4	Zeker	100	999	4	16
Merel	31UFQ3	Zeker	1000	9999	4	16

Tabel 1: Vervolg.

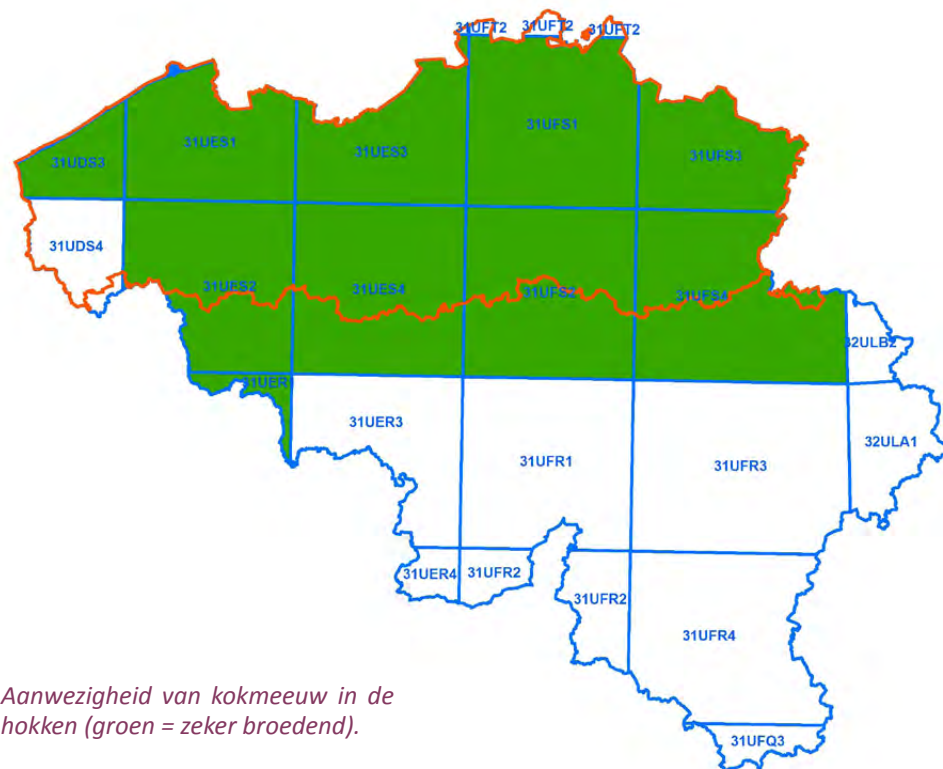
Soortnaam	50x50_hok	Categorie	Minimum aantal broedparen	Maximum aantal broedparen	Volledigheid	Hoogste Broed-zekerheidscode
Merel	31UFR1	Zeker	10000	99999	4	16
Merel	31UFR2	Zeker	10000	99999	4	16
Merel	31UFR3	Zeker	10000	99999	4	16
Merel	31UFR4	Zeker	10000	99999	4	16
Merel	31UFS1	Zeker	10000	99999	4	16
Merel	31UFS2	Zeker	10000	99999	4	16
Merel	31UFS3	Zeker	10000	99999	4	16
Merel	31UFS4	Zeker	10000	99999	4	16
Merel	31UFT2	Zeker	1000	9999	4	16
Merel	32ULA1	Zeker	10000	99999	4	16
Merel	32ULB2	Zeker	1000	9999	4	16
Oehoe	31UER3	Zeker	9	11	4	16
Oehoe	31UER4	Wschl.	1	1	3	4
Oehoe	31UES1	Mogelijk	1	1	4	2
Oehoe	31UES2	Zeker	3	5	4	16
Oehoe	31UES3	Zeker	1	2	3	15
Oehoe	31UES4	Zeker	2	4	4	16
Oehoe	31UFR1	Zeker	25	35	4	16
Oehoe	31UFR2	Zeker	7	10	4	16
Oehoe	31UFR3	Zeker	20	30	4	16
Oehoe	31UFR4	Wschl.	1	2	4	4
Oehoe	31UFS1	Zeker	1	1	4	16
Oehoe	31UFS2	Zeker	3	7	4	16
Oehoe	31UFS3	Zeker	1	4	4	16
Oehoe	31UFS4	Zeker	12	18	4	16
Oehoe	32UAL1	Zeker	8	10	4	16
Oehoe	32ULB2	Zeker	1	1	4	11
Scholekster	31UDS3	Zeker	90	90	4	16
Scholekster	31UDS4	Zeker	8	8	4	16

Soortnaam	50x50_hok	Categorie	Minimum aantal broedparen	Maximum aantal broedparen	Volledigheid	Hoogste Broed-zekerheidscode
Scholekster	31UER1	Wschl.	0	1	5	3
Scholekster	31UER3	Mogelijk	0	1	4	1
Scholekster	31UES1	Zeker	450	460	4	16
Scholekster	31UES2	Zeker	20	30	4	16
Scholekster	31UES3	Zeker	450	470	3	16
Scholekster	31UES4	Zeker	5	8	4	16
Scholekster	31UFS1	Zeker	250	300	4	16
Scholekster	31UFS3	Zeker	80	90	4	16
Scholekster	31UFS4	Zeker	4	8	4	5
Tapuit	31UDS3	Zeker	1	1	4	16
Tapuit	31UES1	Zeker	2	2	4	16
Tapuit	31UES3	Wschl.	1	1	3	3
Tapuit	31UFS3	Wschl.	2	2	4	3

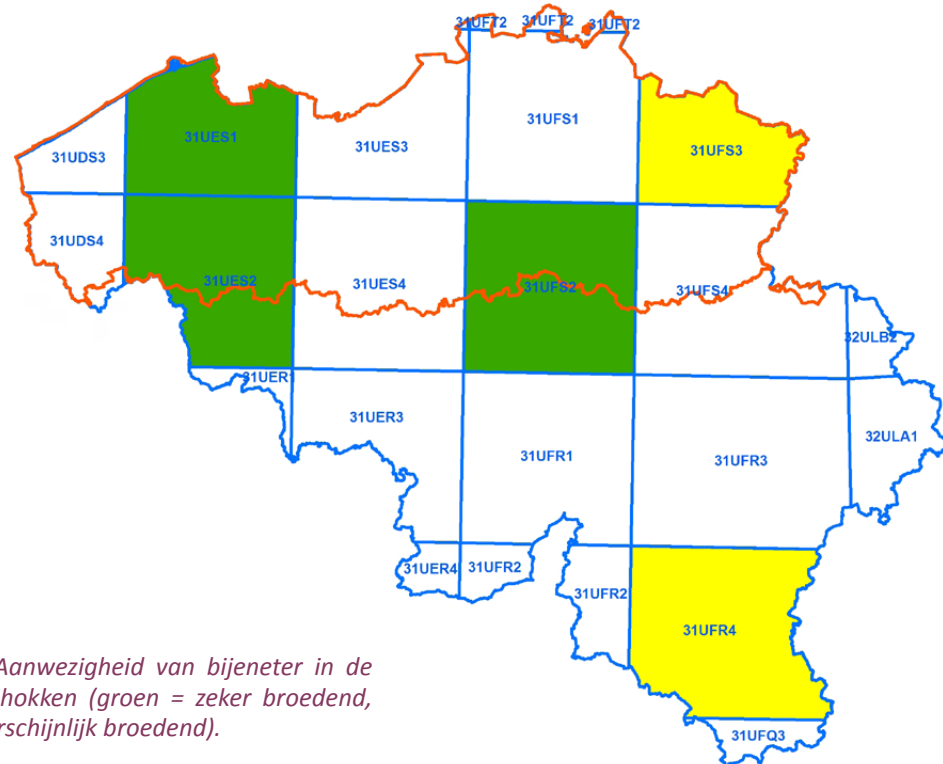

Tapuit - Yves Adams / Vilda

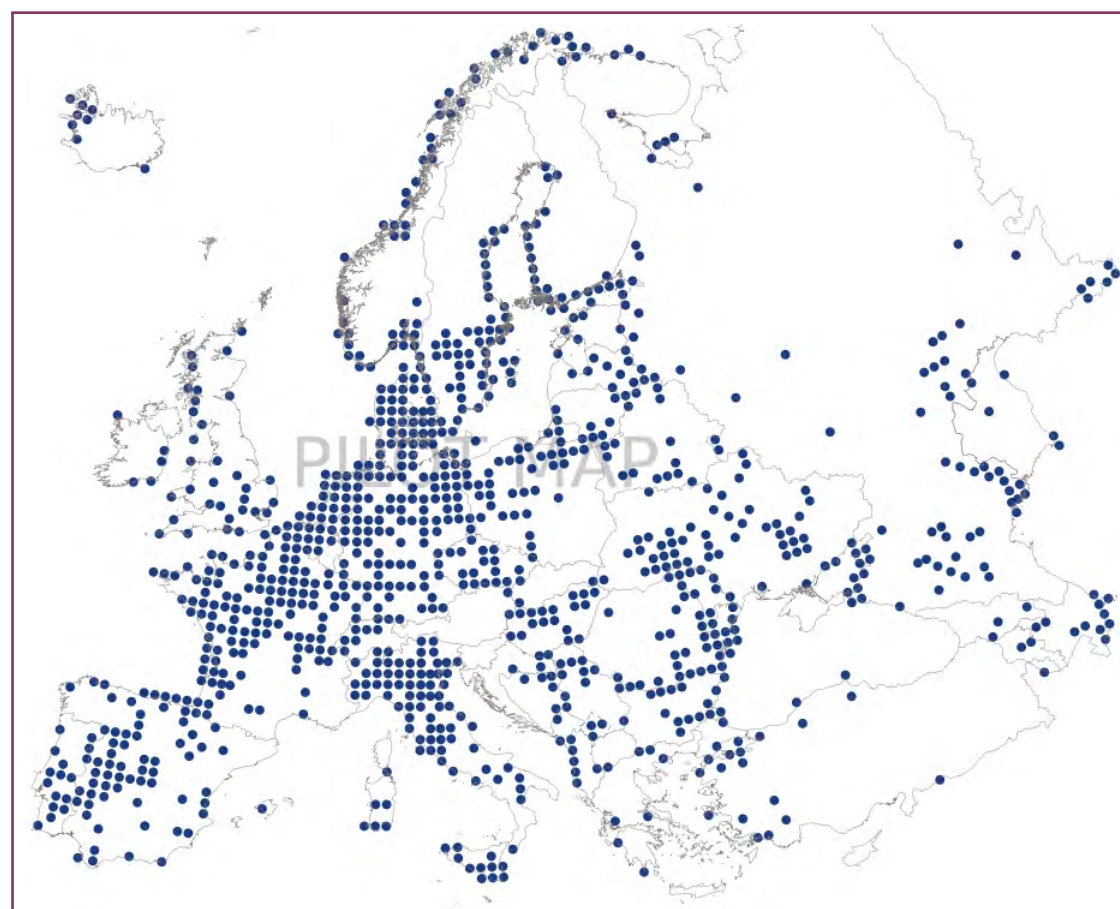
Figuur 2. Aanwezigheid van kokmeeuw in de 50x50 km hokken (groen = zeker broedend).

Figuur 3. Aanwezigheid van bijenster in de 50x50 km hokken (groen = zeker broedend, geel = waarschijnlijk broedend).

Alle voorlopige Europese soortenkaarten (zie ook voorbeeld in Figuur 4) kunnen al bekeken worden op de EBBA2-website, via de volgende link: www.ebba2.info/results/download-ebba-pilot-maps en klik op “pilot maps”.

Op het scherm kan je zelf de kaartjes van de betreffende soorten zoeken via de dropdownlijst van de soorten bovenaan links. Kies een soort. Via de rechtse dropdownlijst kom je te weten of een blauwe bol (die staat voor het 50 km hok) enkel aanwezigheid weergeeft (kies: Occurrence), of dat ook de broedcategorie van de desbetreffende soort er gekend is (kies: Breeding Category) en of er informatie is over de aantallen (kies: Abundance Category). Klik dan op de bol zelf en er verschijnt een venstertje waarin deze info komt.

Figuur 4. Voorlopige Europese verspreidingskaart van de aalscholver. De bollen tonen hier de aanwezigheid van de soort.

Eerste conclusies uit deze pilootprojecten voor België

Het bepalen van de aan- of afwezigheid van de Belgische broedvogels in 50x50 km hokken zal voor de meeste soorten wellicht niet echt een probleem opleveren. We kunnen hiervoor gebruik maken van gegevens in verschillende databanken (ABV, BBV, de online-portalen van Natuurpunt en Aves-Natagora, vaste tijd-soortenlijsten, en aanvullende specifieke databanken (voor o.a. kerkuil, kustvogels, exoten, slechtvalk,..). Het zo goed mogelijk bepalen van aantallen (of aantalsklasse) zal voor zeldzamere soorten wellicht ook weinig problemen geven, maar is minder vanzelfsprekend voor de algemene tot zeer algemene soorten. Hoe we dit zullen aanpakken, moet nog verder bekeken worden.

De coördinatie van de gegevensverzameling voor deze pilootprojecten gebeurde door Anny Anselin (INBO) voor Vlaanderen en door Jean-Yves Paquet. (Aves-Natagora) voor Brussel en Wallonië. Naast het gebruik van de reeds vernoemde bestaande databanken en online-portals, werden aanvullende gegevens verschaft door Simon Feys van Natuurpunt.studie en Didier Vangeluwe (KBIN).

Referenties

Hagemeijer E. & M. Blair (Ed.), 1997. *The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance*. T & A Poyser, London.

Herrando S., P. Vorisek, M. Kupka, M. Anton & V. Keller, 2014. *Ongoing EBBA2: a first pilot data provision of 50 x 50 km data*. *Bird Census News*, 27/1-2: 27-35.

Herrando S. et al., 2017a. *Preparing the imminent final EBBA2 data provision: Latest pilot maps, modelling work and planning ahead*. *Bird Census News*, 30/1 (in preparation)

Herrando S., V. Keller, P. Voříšek, M. Kipson, M. Franch, M. Anton, M. Pla, D. Villero, H. Sierdsema, C. Kampichler, T. Telenský, S. Gillings, A. Johnston, T. Gottschalk, J. Guélat, T. Sattler, L. Brotons, N. Titeux, F. Jiguet, M. Kéry & P. Milanese, 2017b. *High resolution maps for the second European Breeding Bird Atlas: a first provision of standardised data and pilot modelled maps*. *Vogelwelt* 137: 33–41.

Milanese, P., S. Herrando, M. Pla, D. Villero & V. Keller, 2017. *Towards continental bird distribution models: environmental variables for the second European breeding bird atlas and identification of priorities for further surveys*. *Vogelwelt* 137: 53–60.

Kokmeeuwenkolonie - Koen Devos

Broedvogels in de polders van Kruibeke-Bazel-Rupelmonde

Geert Spanoghe [geert.spanoghe@inbo.be], Erika Van den Bergh, Wim Mertens, Nand Daniëls & Gilbert Smet

Polder van Kruibeke, Bazel, Rupelmonde - Yves Adams / Vilda

Sinds 2007 karteren de vrijwilligers van Natuurpunt Kruijn de broedvogels in de polders van Kruibeke Bazel en Rupelmonde (KBR), het grootste overstromingsgebied van het Sigmaphan in het Schelde-estuarium. Het gebied evolueerde van een 'geaccidenteerde' polder naar een aaneenschakeling van landschappelijk duidelijk afgelijnde zones. Een **boszone** met daarin de Rupelmondse Kreek, het **weidevogelgebied** en het, nog maar deels operationele, **noordelijke gecontroleerd getijdengebied (GGG)** waar het wilgen-vloedbos als climaxvegetatie al duidelijk in het oog springt. De hele zone wordt geflankeerd door een eerder smalle strook schor langs de Scheldedijk. Aan beide uiteinden van het 600 ha grote KBR zijn nog twee afgelijnde deelgebieden: de **Kortbroekpolder** met plassen en rietzones aan de noordkant en de **Rupelmondse polder** met hooilanden en KLE's aan de zuidkant.

Waar blijven de weidevogels ?

De enige harde doelstelling voor broedvogels in KBR is die van 150 ha functioneel weidevogelgebied. Daarbij denken we aan een gezonde populatie kieviten, aangevuld met grutto, tureluur en scholekster. Naar de realisatie van dit weidevogelgebied zijn al heel grote stappen gezet, maar de weidevogels volgen niet zoals verwacht. In 2016 waren er enkel 16 territoria van kievit. Dat moet en kan beter. Beheermatig dienen ruigtes en rietkragen verwijderd te worden of omgevormd naar grasland. Zo dicht bij een groot boscomplex is er geen ideale bufferzone aanwezig, verre van. Het wordt dus een zoektocht naar het milderen van verstoring door allerlei predatoren, iets waarover we ondertussen heel wat ervaring opdeden in het Linkerscheldeoevergebied.

Een goed ontwikkelde weidevogelpopulatie beogen in een klein geïsoleerd gebied, is vragen om maatwerk. De natuurlijke factoren die in de kaart van weidevogels spelen zoals uitgestrektheid en een grote afstand tot opgaande elementen zijn hier immers niet aanwezig. Dat vergt, althans voor steltlopers, een des te intensiever beheer.

Maar waar blijven de patrijzen, veldleeuweriken, graspiepers en gele kwikstaarten? Moet je voor deze soorten echt in of vlakbij een bestaande populatie maatregelen nemen om op hun vestiging te kunnen rekenen? Voor patrijs lijkt het bereiken van een geïsoleerd gebied misschien moeilijk maar waarom nog altijd geen veldleeuwerik of gele kwikstaart? Het lukte bijvoorbeeld wel voor de roodborsttapuit om op enkele jaren van 1 tot 32 territoria te stijgen. De afname tot 'slechts' 18 territoria in 2016 is perfect te verklaren door de verbossing van het GGG en de nog open delen in de boszone.

Rietvogels versus weidevogels

Bosrietzanger - Glenn Vermeersch

De ontwikkeling van moerasruigtes en kilometers lange rietkragen in en rond het weidevogelgebied mogen dan nog een belemmering zijn voor weidevogels, aan rietvogels geen gebrek. Al enkele jaren vroegen we ons af of ze nog verder konden toenemen. En ja, in 2016 scoorden blauwborst, Cetti's zanger, sprinkhaanzanger, rietzanger, kleine karekiet en bosrietzanger opnieuw een record. Ook snor en woudaapje zijn ondertussen jaarlijkse broedvogels. Roerdomp en bruine kiekendief zitten op de wip. Zal de verdere omvorming van het weidevogelgebied ten koste gaan van deze rietvogels? Wellicht slechts in heel beperkte mate aangezien de meeste rietvogelterritoria buiten het weidevogel-

Blauwborst - Glenn Vermeersch

gebied werden gekarteerd, in de randzone ervan of in drie natte zones binnen het weidevogelgebied waar we geen grasland kunnen ontwikkelen. De logische keuze hier werd moeras nastreven met als enige beperking dat houtige elementen moeten geweerd worden. In enkele andere zones waar nu veel rietvogels voorkomen zullen de aantallen allicht wel dalen door de beoogde getijdenwerking en verbossing. We kunnen ons dus aan een zekere terugval van het aantal rietvogels verwachten ten opzichte van de aantallen van 2016.

Zwemmende vogels

Onder de eenden weten we dat bergeend, krakeend en kuifeend bij natuurontwikkeling van deze omvang altijd goed scoren. Zomertaling, slobbeend en tafeleend kunnen we inmiddels ook vaste broedvogels noemen. Voor de wintertaling zijn we iets voorzichtiger, er wordt soms getwijfeld of deze soort überhaupt broedvogel is in het gebied. Territoriumkartering leidt niet altijd tot effectieve broedparen bij eenden. Grauwe ganzen hebben het gebied ondertussen ook ontdekt, net zoals de bekende exotische ganzen. Een steile opmars kennen ze hier evenwel nog niet maar het is iets om de gaten te houden. Ervaringen in de ons omringende gebieden leren ons dat we in dergelijke ge-

bieden met grote aantallen grauwe ganzen moeten leren omgaan. Zullen zij de gedroomde prooi worden van de vos die daardoor de weidevogels en eenden wat meer met rust laat? De helft van de 18 territoria van dodaars zaten in het toekomstig GGG. Daar hebben ze geen toekomst. In de nabije toekomst zijn echter nog wat kleine maatregelen gepland die deze soort zouden kunnen bekoren. Hier en daar zullen kleine, ondiepe waterplassen ingericht worden.

De eerste bosstadia trekken aan

Op basis van het ABV-onderzoek vertoonde koekeek een significante daling in Vlaanderen. De stijging in KBR van 1 territorium in 2007 naar 19 in 2016 is opvallend. Aan gastheren is er geen gebrek. Ook fitis en tuinfluiter konden hier een populatie uitbouwen. Toch twee soorten die stegen op de Rode Lijst, die eerste zelfs naar Kwetsbaar. Ook de matkop en wielewaal staan in die categorie.

Dankzij gerichte inventarisatie met geluid in het vroege voorjaar weten we dat het aantal territoria van matkop tussen 5 en 10 ligt in KBR. De soort houdt hier dus stand, wellicht mogen we van een kerngebied spreken in de ruimere omgeving. Wielewaal daalde echter tot slechts één territorium in 2016! De omvorming van populierenbossen en –rijen leek de wielewaal niet gedeerd te hebben. Wat dan wel? De omgekeerde richting ging het uit met de nachtegaal: van gemiddeld 5 naar plots 10 territoria in 2016. Uit de Biesbosch weten we dat deze soort in een dergelijk landschap heel algemeen kan zijn. Maar dat geldt ook voor gekraagde roodstaart en die krijgen we maar niet te zien. Spotvogel, braamsluiper, grauwe vliegenvanger, zomertortel horen ook in dat lijstje. Habitat lijkt aanwezig maar waar moeten ze vandaan komen? In bepaalde delen van Vlaanderen lijken deze soorten nog enigszins stand te houden, maar op heel wat andere plaatsen zijn ze volledig verdwenen. Vraag is of ze nog in staat zijn nieuw habitat te koloniseren.

Wateraal - Glenn Vermeersch

De Kortbroekpolder, volgens sommigen ook wel het Vogelparadijs

Tot voor kort gebruikt als grondstock maar ondertussen ingericht als plassengebied met een intensieve visvijver, een afgesloten plas met eilandjes en enkele moeraszones. Ook dit gebiedje kreeg heel wat rietvogels op bezoek. Het kon ondertussen al vier jaar op rij woudaapjes bekoren. In 2016 zaten er eveneens 4 Cetti's zangers, 7 rietzangers en 4 rietgorzen. Op de afgesloten vijver werden enkele eilandjes aangelegd die kleine plevier, kluut en visdief aantrokken. Die vonden elders in KBR enkel tijdelijk broedmogelijkheden, zij het in beperkte mate. Maar ook hier zie je dat de randen van de vijver en de omliggende omgeving jaar na jaar minder geschikt worden. De visdief, waarvoor ook enkele vlotjes werden gelegd, kan hier wel jaarlijks broeden. Garantie op kluut en kleine plevier zal er intensiever beheer vergen. Die soorten reageren klassiek op een prille inrichting maar hebben lak aan de vegetatiesuccessie. In de noordrand van dit gebied werd ook een broedwand voor oeverwaluwen voorzien. Deze kende geen succes. Momenteel is er een zoektocht naar een alternatieve inrichting met een grotere kans op succes.

Tabel 1: Aantal territoria of broedparen van broedvogels in KBR, 2007-2016

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Bijlage I - soorten										
Roerdomp	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Woudaap	0	0	0	0	0	0	1	1	2	2
Wespendief	1	0	1	0	1	1	0	1	1	1
Bruine kiekendief	0	0	0	0	1	0	0	1	1	0
Kluut	0	0	0	0	0	0	2	4	7	9
Visdief	0	0	0	0	0	0	1	2	3	4
IJsvogel	5	5	1	1	2	0	0	4	7	4
Blauwborst	42	36	48	63	76	78	69	80	72	93
Aandachtssoorten										
Dodaars	0	4	1	3	5	8	11	9	14	18
Fuut	0	3	2	0	3	3	4	3	7	5
Grauwe gans	0	0	0	0	1	8	3	4	6	7
Bergeend	6	18	11	9	22	6	8	5	27	7
Krakeend	23	25	15	21	11	29	16	23	30	35
Wintertaling	0	0	0	0	1	7	3	7	1	0
Zomertaling	0	0	0	0	1	2	0	1	1	2
Slobeend	1	4	1	2	1	2	3	2	5	5
Kuifeend	1	9	8	6	4	10	9	7	18	8
Tafeleend	1	0	0	1	0	0	0	0	3	3
Buizerd	6	6	6	4	6	5	5	4	4	7
Sperwer	1	1	0	1	1	0	0	0	1	1
Torenvalk	-	-	-	-	-	0	1	1	1	2
Boomvalk	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Patrijs	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0
Kwartel	0	0	0	0	2	0	0	0	5	0
Waterral	3	0	0	0	4	3	4	2	7	9
Kievit	14	9	16	28	22	12	9	10	19	16
Scholekster	5	2	0	2	3	1	0	1	0	1
Kleine plevier	3	2	3	3	1	2	2	1	2	2
Grutto	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Tureluur	0	0	0	0	2	1	0	0	2	0
Watersnip	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Steenuil	1	2	4	3	1	1	1	1	1	0
Bosuil	2	0	3	2	2	1	2	2	0	4
Ransuil	0	0	0	1	3	0	1	2	2	4
Koekoek	1	6	6	9	6	12	13	15	14	19
Kleine bonte specht	0	0	0	0	0	3	0	1	2	0
Oeverzwaluw	26	56	29	44	14	7	0	0	0	0
Graspieper	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0
Grote gele kwikstaart	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Paapje	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Roodborsttapuit	1	1	6	20	32	24	27	21	21	19
Nachtegaal	5	3	5	2	4	4	6	5	4	10
Gekraagde roodstaart	0	0	1	0	0	0	1	0	0	1
Cetti's zanger	0	0	0	0	2	4	10	23	37	55
Sprinkhaanzanger	0	3	7	17	24	12	22	22	23	30
Snor	0	0	0	0	0	4	3	3	2	4
Rietzanger	1	2	6	14	12	23	25	29	37	57
Kleine karekiet	56	113	109	154	173	207	213	167	223	247
Grote karekiet	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Bosrietzanger	60	67	76	118	110	135	182	120	143	183
Spotvogel	0	0	0	0	0	1	0	1	1	1
Braamsluiper	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Tuinfluit	-	-	-	-	14	24	29	31	31	38
Fitis	2	4	5	2	8	6	17	11	15	17
Grauwe vliegenvanger	1	1	0	0	1	1	0	0	0	0
Matkop	0	0	1	1	5	5	3	8	5	5
Boomklever	0	0	0	1	1	2	2	1	1	0
Wielewaal	5	4	3	3	6	6	4	5	6	1
Kneu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rietgors	2	4	9	25	32	28	35	37	31	35

Wat brengt de toekomst ?

Ondertussen is de inrichting van dit gebied meer dan 15 jaar bezig. We komen heel dicht bij de vooropgestelde doelstelling qua landschappelijke inrichting. Na het broedseizoen van 2017 wordt het GGG permanent actief. Dit gebied zal grotendeels evolueren naar een wilgenvloedbos, wat officieel voor een derde de doelstelling is. De verwachting is dat het wilgenvloedbos een grotere bedekking zal hebben. We laten het gebied echter zo natuurlijk mogelijk evolueren. Zo zal vooral de getijdenwerking bepalen welke delen meer open blijven. Indien er hier meer bos 'gerealiseerd' wordt, geeft dit misschien de vrijheid om elders voor ander habitat te kiezen als het daarmee voor een soort aantrekkelijker kan gemaakt worden.

In het weidevogelgebied zal riet gemaaid, vergraven en intensiever begraasd worden. We streven zoveel als mogelijk naar een heel open landschap. Hier en daar komen er kleinere ingrepen, zoals de inrichting van het 6 ha grote gebied van de 'veentranslocatie' tot een biotoop voor woudaapje en andere moerasvogels. Quick wins!

Het gevoerde beheer moet het behalen van de broedvogelstellingen mogelijk maken. In het GGG en de boszone zal dit beheer heel beperkt zijn. In het weidevogelgebied en de Kortbroekpolder daarentegen zal dit veel intensiever moeten zijn om verruiging tegen te houden. Vanuit dat oogpunt wordt het gebied zo goed mogelijk ingericht opdat dit via maaien en begrazing kan met medewerking van landbouwers.

Boven: GGG: de verlegde bedding van de Barbierbeek is het grote wateroppervlak binnen het GGG. Via deze 2 kilometer lange geul zal het getijdenwater tot in de verste geulen doordringen. Het gebied rond de geul zal gedomineerd worden door riet en wilgen.

Onder: Weidevogelgebied: dit deel van de polder werd volledig omgezet in grasland. Grote delen worden nu nog gedomineerd door riet en ruigte. De komende jaren zal het beheer zich dan ook moeten toespitsen op het terugdringen van deze meerjarige vegetaties.

Grote zilverreiger zet opmars in Vlaanderen verder

Koen Devos [koen.devos@inbo.be]

Grote zilverreiger - Koen Devos

Veel vogelsoorten hebben het moeilijk om zich te handhaven in het dichtbevolkte Vlaanderen waar de open ruimte zwaar onder druk staat door intensieve landbouw en verstedelijking. Maar er zijn ook een aantal opmerkelijke succesverhalen. Zoals dat van de grote zilverreiger. Tot ver in de jaren '90 was een waarneming van deze soort voldoende om een groot aantal enthousiaste Vlaamse vogelkijkers op de been te bren-

gen voor een snelle 'twitch'. Nu kijken nog maar weinigen op wanneer deze opvallende witte verschijning komt langs vliegen. Grote zilverreigers worden de laatste jaren immers op steeds meer plaatsen en in steeds grotere aantallen waargenomen, zoals ook blijkt uit allerlei tellingen van het INBO en Natuurpunt.

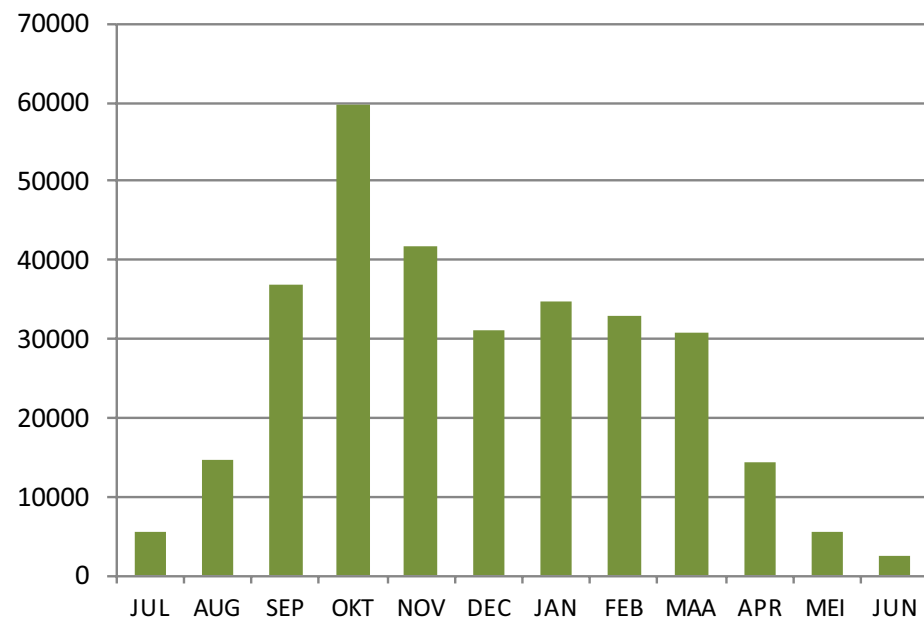

Doortrekker en wintergast

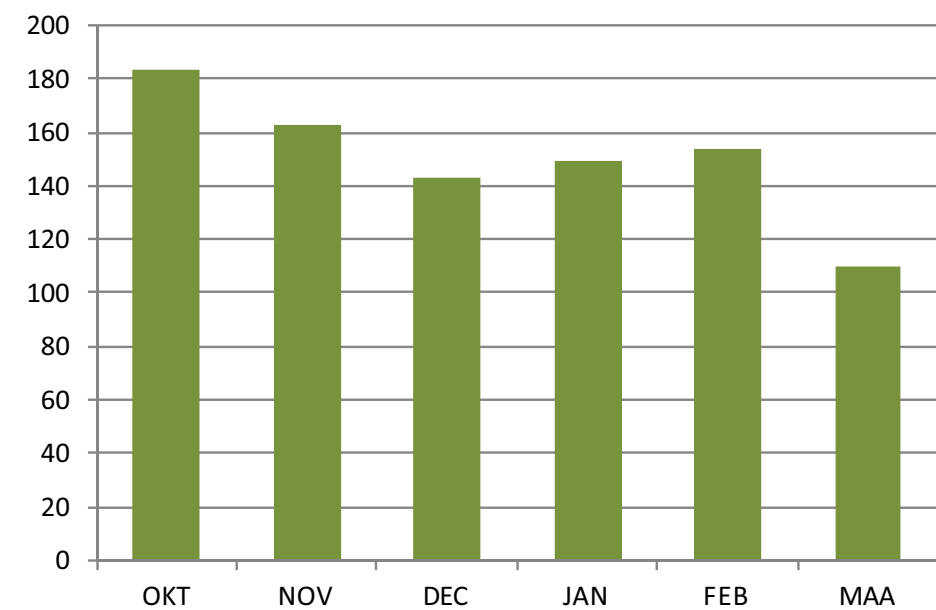
Tegenwoordig worden het hele jaar door grote zilverreigers waargenomen in Vlaanderen. Het is echter in hoofdzaak een doortrekker en wintergast. Na het broedseizoen vindt dispersie plaats vanuit de Europese broedgebieden en vanaf dat ogenblik stijgt ook het aantal waarnemingen bij ons. De aantallen nemen meestal snel toe in de loop van september om vervolgens een piek te bereiken in oktober, zoals ook blijkt uit de ingevoerde gegevens op <http://waarnemingen.be> (Figuur 1). In deze periode vindt wellicht ook wel wat doortrek plaats naar andere landen want vanaf november liggen de Vlaamse aantallen doorgaans wat lager. Tussen november en maart lijkt er zich een vrij stabiele winterpopulatie in onze contreien op te houden (Figuur 2). Ook waarnemingen van gekleurde vogels tonen aan dat bepaalde vogels gedurende de ganse winter in hetzelfde gebied aanwezig blijven.

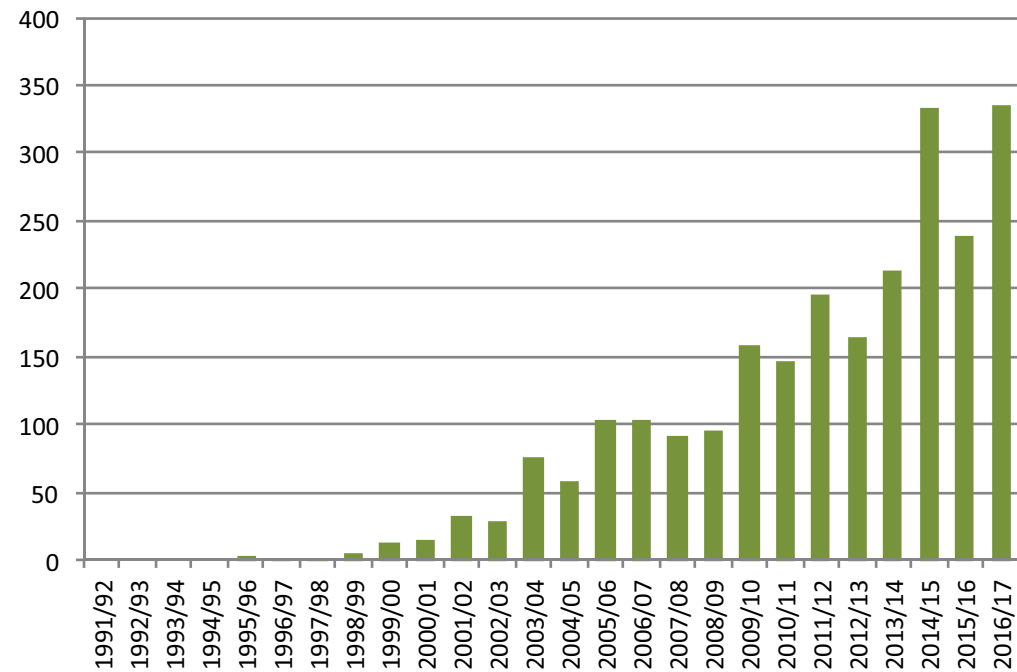
Grote zilverreiger - Koen Devos

Figuur 1. Gecumuleerde aantallen per maand van grote zilverreigers, zoals ingevoerd op waarnemingen.be.

Figuur 2. Gemiddelde maandtotalen (oktober-maart) van grote zilverreigers tijdens de midmaandelijke watervogeltellingen in Vlaanderen tijdens de periode 2011/12 – 2015/16.

Figuur 3. Evolutie van de wintermaxima van grote zilverreiger in Vlaanderen, gebaseerd op de midmaandelijke watervogeltellingen sinds 1991/92.

Grote zilverreiger - Glenn Vermeersch

Dankzij de midmaandelijke watervogeltellingen hebben we een goed beeld van de evolutie van de winteraantallen in Vlaanderen tijdens de voorbije decennia. In Figuur 3 zijn de wintermaxima in Vlaanderen sinds de winter 1991/92 weergegeven. In de jaren '90 werd de soort nog nauwelijks opgemerkt tijdens de watervogeltellingen. Het is pas vanaf de winter 1999/2000 dat het aantal waarnemingen geleidelijk steeg. In oktober 2005 werden er voor het eerst meer dan 100 geteld in Vlaanderen. De kaap van 200 volgde in februari 2014. In de daaropvolgende winter profiteerde de soort van een uitzonderlijk muizenaanbod en werden er tot meer dan 300 genoteerd. Voorlopig ziet het er niet naar uit dat de lange termijn toename aan het stilvallen is.

Slaapplaatsen lokaliseren en tellen

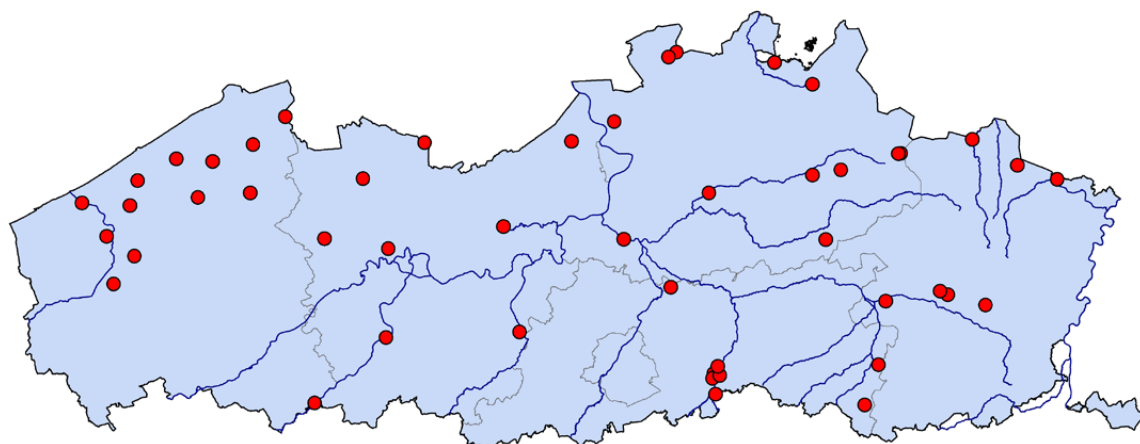
De grote zilverreiger is opgenomen in de Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn en daarom is het belangrijk dat we beschikken over goed en betrouwbaar cijfermateriaal over verspreiding en aantallen van de soort. Op het eerste zicht lijkt de grote zilverreiger een gemakkelijk te tellen soort. Met hun opvallende witte verenkleed zie je ze immers vaak vanop grote afstand zitten. Uit onderzoek in o.a. Nederland is echter gebleken dat tijdens de 'klassieke' watervogeltellingen een aanzienlijk deel van de vogels aan de aandacht van de tellers ontsnapt. Daar zijn verschillende redenen voor. In de eerste plaats houden heel wat zilverreigers zich op in onoverzichtelijke moeras- en vijvergebieden. Of ze zijn aan het foerageren in een diepe sloot waar ze aan het zicht onttrokken worden. Daarenboven wordt er vooral in de winterperiode veel gebruik gemaakt van puur agrarische gebieden met veel intensief grasland, waar ze voornamelijk foerageren op kleine zoogdieren. Dit type gebieden wordt tijdens de watervogeltellingen minder vaak bezocht.

De beste manier om een goed beeld te krijgen van het aantal grote zilverreigers in een gebied of regio, is het verrichten van slaapplekstellingen. Net zoals aalscholvers en de meeste andere reigerachtigen verzamelen grote zilverreigers zich 's avond op gemeenschappelijke slaapplekken waar ze veilig de nacht kunnen doorbrengen. Die slaapplekken bevinden zich bijna steeds vlakbij grote of middelgrote waterplassen. Overnachten doen de vogels meestal op geringe hoogte in struiken en bomen. Op plaatsen die onbereikbaar zijn voor grondpredatoren slapen ze ook wel rechtstaand op de grond, bijvoorbeeld in een rietveld dat omgeven wordt door water.

Toen Aves-Natagora afgelopen winter startte met een aantal gecoördineerde slaapplaatsstellingen in Wallonië, kwam er het voorstel om ook in Vlaanderen een gelijkaardig initiatief op te starten. Tijdens de voorbije winter 2016/17 werd door het INBO voor het eerst een poging gedaan om de slaapplaatsen in Vlaanderen in kaart te brengen. Op basis van informatie die aangeleverd werd door watervogeltellers en/of terug te vinden was op waarnemingen.be, kwamen we aan een (voorlopige) lijst van 53 slaapplaatsen die in de voorbije 10 jaar al dan niet tijdelijk in gebruik waren (Tabel 1). Slaapplaatsen waar volgens onze informatie nooit meer dan 1 exemplaar werd gezien, zijn niet opgenomen in deze lijst. Uit Figuur 4 blijkt dat de slaaplocaties vrij gelijkmatig verdeeld zijn over Vlaanderen. In Tabel 1 wordt ook voor elke slaapplaats het hoogste aantal vermeld dat ons bekend is. Daaruit blijkt dat grote slaapplaatsen waar tot meer dan 30 exemplaren worden geteld, betrekkelijk zeldzaam zijn in Vlaanderen. De Blankaart te Woumen – met tot ruim 130 ex. in het muizenrijke najaar van 2014 – steekt er bovenuit.

Afgelopen winter werden twee gebiedsdekkende slaapplaatsstellingen in Vlaanderen georganiseerd, respectievelijk op 12 november 2016 en op 14 januari 2017. Naast grote zilverreigers werden ook kleine zilverreigers en koereigers geteld, maar de resultaten daarvan worden hier niet verder besproken. De respons van de tellers varieerde sterk van regio tot regio. Vooral in West-Vlaanderen werd er goed geteld en werden alle gekende slaapplaatsen bezocht. In de andere provincies was de telbedekking aanzienlijk kleiner, maar van een aantal telgebieden moeten mogelijk nog telgegevens binnenkomen. In enkele gebieden werden ook nultellingen verricht, terwijl in bepaalde andere gevallen men er niet in slaagde om – ondanks intensief zoekwerk - de vermoedelijke slaapplaats te lokaliseren.

Figuur 4. Situering van gekende slaapplaatsen van grote zilverreiger in Vlaanderen.

Tabel 1: Overzicht van gekende slaapplaatsen van grote zilverreiger in Vlaanderen, met vermelding van het hoogst genoteerde aantal (en het seizoen waarin dit gebeurde).

Slaapplaatslocatie	Maximum	Winter
West-Vlaanderen		
De Blankaart Woumen	134	2014/15
Viconia-kleiputten Stuivekenskerke	36	2015/16
Jagersbosje Debruyne Vladslo	12	2014/15
Zevekote - Sint-Pieterskapelle	6	2015/16
Sluizendomplex Nieuwpoort	12	2016/17
Kleiputten Snaaskerke	8	2016/17
Weiden Noordede De Haan	2	2016/17
Weiden Damse Vaart	9	2016/17
Lage Moere Meetkerke	13	2014/15
Kleiputten Sint-Donaas Hoeke	5	2016/17
Vloetenveld Zedelgem	3	2016/17
Scheldegebied Avelgem	6	2011/12
Oost-Vlaanderen		
Bourgoyen-Ossemeersen Drongen	3	2015/16
Grote Kil Assenede	6	2014/15
Vrombautput Eeklo	11	
Weiput Zingem	2	2012/13
Callemoeie Nazareth	2	2011/12
Molsbroek Lokeren	5	2014/15
Sint-Onolfspolder Dendermonde	9	2011/12
Nuchten Idegem	4	2016/17
Verrebroekse Plassen Verrebroek	11	2010/11
Doelpolder Noord	3	2015/16
Antwerpen		
Broek De Naeyer Willebroek	3	2013/14
Mechels Broek Mechelen	2	2016/17
Vogelzang Kleine Netevallei	6	2016/17
Fort Sint-Marie Antwerpen	4	2016/17
De Maatjes Kalmthout	6	2016/17

Tabel 1: Vervolg.

Slaapplaatslocatie	Maximum	Winter
Groot Schietveld Brecht	3	2016/17
Kleiputten Ravels	7	2016/17
De Watering Arendonk	7	2009/10
Kolonie Wortel	6	2012/13
De Roost Veerle-Laakdal	2	2014/15
Dekshoevevijver Geel	3	2012/13
De Zegge Geel	6	2014/15
Put Stroobants Mol	26	2008/09
De Maat Mol	10	2015/16
Vijvers Vercammen Mol	7	2016/17
Turnhouts Vennengebied	3	2012/13
Vlaams-Brabant		
Bloso-Domein Hofstade	4	2016/17
Het Vinne Zoutleeuw	33	2015/16
De Beemden Landen	6	2014/15
Grote Bron Neerijse	27	2015/16
Kliniekvijvers Neerijse	2	2013/14
Groot Broek Sint-Agatha-Rode	16	2015/16
Zoete Waters Oud-Heverlee	1	2012/13
Oud-Heverlee Zuid	4	2015/16
Limburg		
Hageven Neerpelt	13	2015/16
Vloeiweiden Lozen	15	2016/17
Platweijers Zonhoven	11	2016/17
Wijvenheide Zuid Zonhoven	53	2013/14
De Maten Genk	28	2016/17
Schulensbroek	15	2014/15
Stamprooierbroek Kinrooi	6	2012/13

De (voorlopige) telresultaten zijn samengevat in Tabel 2. Er werden in november en januari in totaal respectievelijk 178 en 137 exemplaren geteld op Vlaamse slaapplaatsen. Dat is een stuk minder dan de aantallen die overdag werden geteld tijdens de midmaandelijke watervogeltelling (Figuur 5), maar dat heeft te maken met de onvolledigheid van de slaapplaatstellingen. Alleen in West-Vlaanderen werd een behoorlijk volledige telbedekking bekomen voor zowel de tellingen overdag als de slaapplaatstellingen. Hier is een vergelijking tussen beide telmethodes zinvoller (Figuur 6). Daaruit blijkt dat de er op de slaapplaatsen beduidend meer grote zilverreigers werden geteld dan tijdens de watervogeltellingen in hetzelfde weekend. Overdag werd in november en januari resp. slechts 69% en 78% van het totaal aantal exemplaren op de slaapplaatsen genoteerd. Ook in Nederland werd eerder reeds vastgesteld dat slaapplaatstellingen gemiddeld ca. 30% meer vogels opleveren dan de dagtellingen (Klaassen 2012).

Tabel 2. Resultaten van de twee slaapplaatstellingen van grote zilverreiger in Vlaanderen in november 2016 en januari 2017.

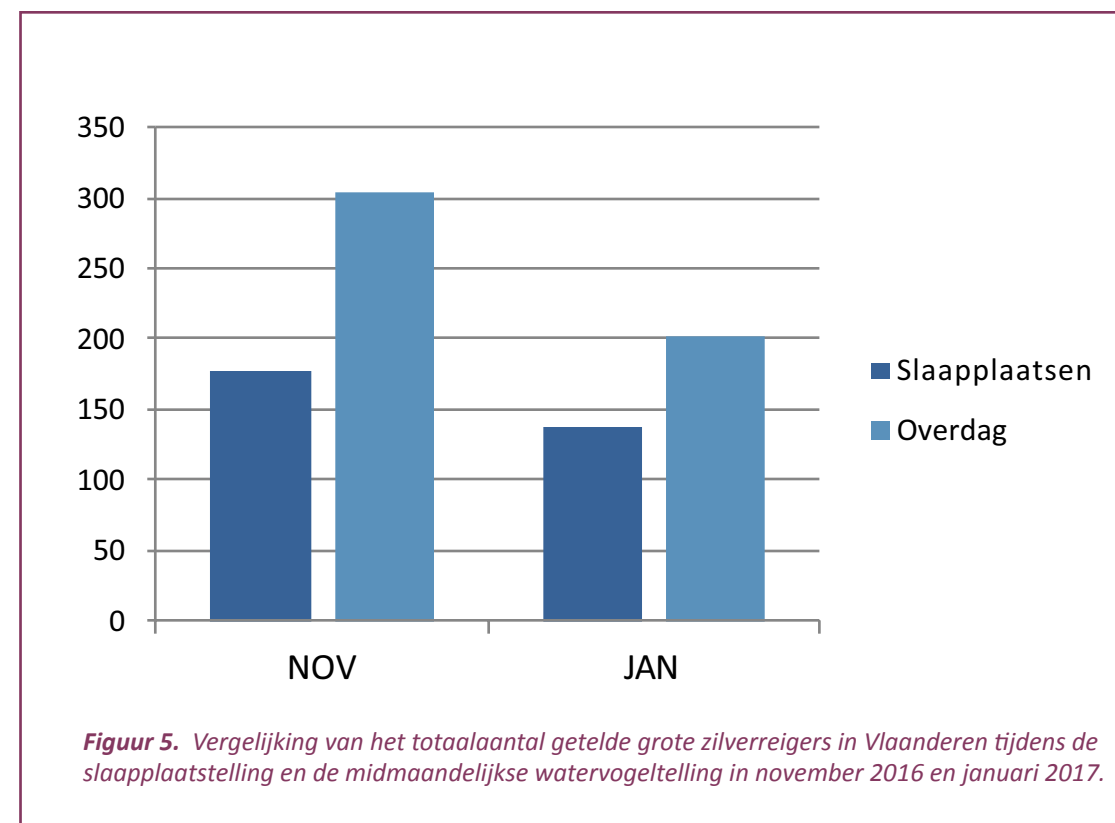
Slaapplaatslocatie 2016/2017	NOV	JAN
West-Vlaanderen		
De Blankaart Woumen	63	51
Viconia-kleiputten Stuivekenskerke	27	28
Jagersbosje Debruyne Vladslo	8	5
Zevekote - Sint-Pieterskapelle	5	4
Sluizendomein Nieuwpoort	12	3
Kleiputten Snaaskerke	8	1
Smientenweiden Zeebrugge	0	0
Retranchement (Zwin)	0	0
Weiden Damse Vaart	9	6
Lage Moere Meetkerke	5	7
Kleiputten Sint-Donaas	5	3
Vloetenveld Zedelgem	1	1
Warandeputten Oostkamp	1	1
Twaalfhoek Oedelem	0	0
Groenhove Torhout	?	0
Scheldegebied Avelgem	1	0

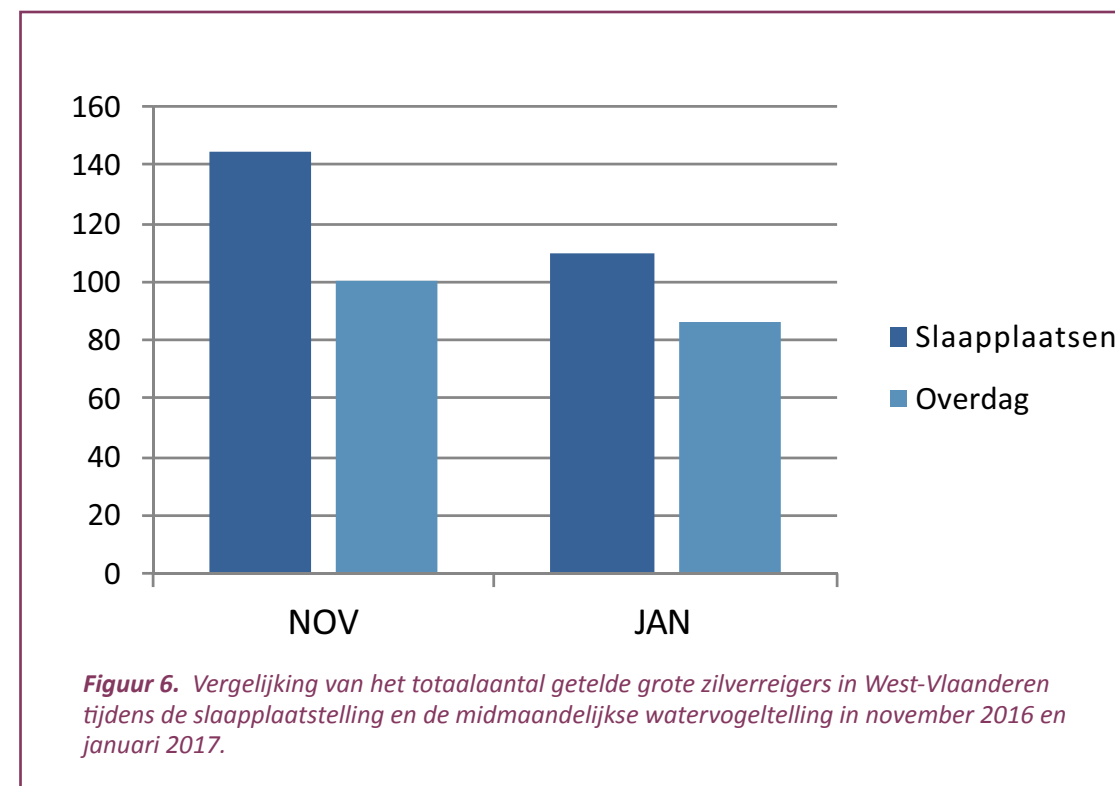
Tabel 2. Vervolg.

Slaapplaatslocatie 2016/2017	NOV	JAN
Oost-Vlaanderen		
Bourgoyen-Ossemeersen Drongen	1	?
Grote Kil Assenede	6	6
Vrombautput Eeklo	?	4
Wellemeersen Denderleeuw	1	?
Nuchten Idegem	?	1
Verrebroekse Plassen Verrebroek	1	
Fort Sint-Marie Anwterpen	?	4
Antwerpen		
De Maatjes Kalmthout	6	?
Kolonie Wortel	?	1
De Roost Veerle-Laakdal	1	?
De Kuifeend Oorderen	1	?
Dekshoevevijver Geel	1	1
Vlaams-Brabant		
Bloso-Domein Hofstade	4	?
Het Vinne Zoutleuw	3	?
Limburg		
Hageven Neerpelt	8	8
Schulensbroek	2	2
Totaal Vlaanderen	178	137

We kunnen dus op basis van deze eerste slaapplaatstellingen besluiten dat deze wel degelijk zinvol zijn om een beter beeld te krijgen van de werkelijke aantallen die in Vlaanderen verblijven. Voorlopig is de telbedekking echter nog te klein om uitspraken te doen op het niveau van geheel Vlaanderen. Het is echter normaal dat bij nieuwe projecten de bekendheid eerst nog moet groeien vooraleer er een zekere teltraditie tot stand komt. In het algemeen werd afgelopen winter toch een goede basis gelegd voor een vervolg van het slaapplaatsproject in volgende jaren.

Figuur 5. Vergelijking van het totaal aantal getelde grote zilverreigers in Vlaanderen tijdens de slaapplaatstelling en de midmaandelijke watervogeltelling in november 2016 en januari 2017.

Figuur 6. Vergelijking van het totaal aantal getelde grote zilverreigers in West-Vlaanderen tijdens de slaapplaatstelling en de midmaandelijke watervogeltelling in november 2016 en januari 2017.

Wanneer eerste broedgevallen?

Het stijgend aantal waarnemingen in de herfst en winterperiode doet al een tijdje de hoop op broedgevallen in Vlaanderen toenemen. De primeur voor België was voor de Kleiputten van Ploegsteert, net over de taalgrens in Wallonië. In 2012 vond daar het eerste (geslaagde) broedgeval voor ons land plaats. In Vlaanderen is er voor zover ons bekend nog geen zekerheid over eventuele broedgevallen. Gezien de langdurige aanwezigheid van vogels in broedkleed in o.a. het Groot Rietveld bij Melsele en bij De Blankaart te Woumen is het echter niet uitgesloten dat er de voorbije jaren reeds broedpogingen hebben plaatsgevonden. Het is evenwel nog altijd wachten op de eerste nestvondsten of waarnemingen van uitgevlogen jongen.

Grote zilverreigers maken hun nest meestal op de grond, liefst in een uitgestrekt rietveld of een moeras dat voldoende nat is en moeilijk toegankelijk is voor grondpredatoren zoals de vos. Ze broeden meestal ook in kolonieverband. In Vlaanderen is dergelijk geschikt broedhabitat bijzonder schaars en zijn de potenties voor broedende zilverreigers eerder klein. In Nederland zijn recent echter ook reeds nesten gevonden in wilgenbroekbossen waar ze in lage wilgen broeden. Het gebruik van dit type broedhabitat maakt de kans op vestiging in Vlaanderen meteen ook een stuk groter. Het wordt dus uitkijken de volgende jaren!

Slaapplaatstellers gezocht

Volgende winter willen we graag een vervolg geven aan de slaapplaatstellingen van zilverreigers. Hopelijk kunnen we de telbedekking in Vlaanderen dan nog wat opkrikken. Mensen die hier willen aan meewerken, kunnen steeds contact opnemen met ons of met de regionale coördinatoren van de watervogeltellingen. Ook aanvullende informatie over de locatie van slaapplaatsen blijft steeds welkom.

Tot slot willen we een hartelijk woord van dank richten aan alle tellers die tijdens de vorige winter hun medewerking hebben verleend aan het slaapplaatsproject!

Referentie

Klaassen O., 2012. De toename van overwinterende Grote Zilverreigers in Nederland aan de hand van dagtellingen en slaapplaatstellingen. Limosa 85: 82-90.

Grote zilverreiger - Koen Devos

Vogelnieuws is de ornithologische nieuwsbrief van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). Het INBO is een wetenschappelijk instelling van de Vlaamse Gemeenschap, opgestart op 01/04/06 als fusie van het Instituut voor Natuurbehoud (IN) en het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer (IBW).

Vogelnieuws wil alle vrijwillige medewerkers en geïnteresseerden regelmatig informeren over lopende ornithologische projecten op het INBO.

Verantwoordelijk uitgever:

Prof. Dr. Maurice Hoffmann, administrateur-generaal
Instituut voor Natuur en Bosonderzoek, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel

Redactie:

Koen Devos, Anny Anselin & Glenn Vermeersch

Werkten mee aan dit nummer:

Koen Devos, Glenn Vermeersch, Anny Anselin, Geert Spanoghe, Erika Van den Bergh, Wim Mertens, Nand Daniëls, Gilbert Smet, Gerald Driessens

Vormgeving:

Nicole De Groof

Algemene informatie

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO)
Kliniekstraat 25, 1070 Brussel
tel 02/558.18.11
fax 02/558.18.03

info@inbo.be

www.inbo.be

Witgatje - Koen Devos